

Bibliotheek
Universiteit voor Humanistiek
Van Asch van Wijckskade 28
3512 VS Utrecht
Telefoon 030 - 312674

Steeds dezelfde dingen doen

(zie pagina 3)

In dit
nummer o.a.:

- Dienstdtijd te kort voor dpl. kader bij de infanterie?
- De slechte conditie van Jan Soldaat
- Fooien en fopspenen
- Uitslovers
- Het ongewenste kruis
- Energie- en milieusporen
- Stikt de auto in z'n eigen sukses?
- Janos Kadar
- Nodig zijn
- Porno
- Boeken

Abonnementsprijs f 15,- per jaar,
je stortten op postbankrekening
480414 t.n.v. Hoofdraadsman Hu-
manistisch Geestelijke Verzor-
ging te Zeist.

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Wim Heij (voorz.),
Carine van Hinte, Wim Reinders,
Hans Schonk, Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend
van Dam, Evert van Dijk, Gerard
van Erkelens, Karen Heij, Pieter
de Jager, Willy Lohmann, Frits
Maas, Len Munnik, René Nauta,
Leo van Opzeeland, Cor Out, Tom
Pauka, Freek Pol, Rien Robijns,
Karel Roskam, Paul Rutten, Klaas
Soesbeek, Jan Stoof, Wessel Vis-
ser, Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

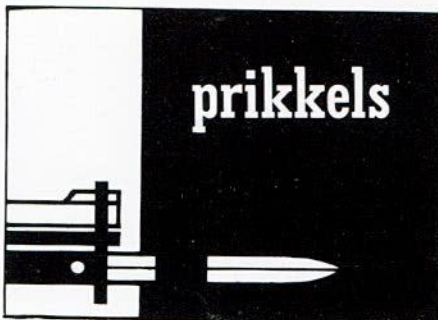
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassau-
laan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-
14436.

Inhoud

Prikkels (Porno)	2
Diensttijd te kort voor dpl. kader bij de infanterie?	3
Voorstelling/EGO-puzzel	6
Het ongewenste kruis	7
Over geschiedenis of het leven van Janos Kadar	8
De slechte conditie van Jan Soldaat	9
Running on empty	10
Het ergste en 't beste (poster)	12
Nodig zijn/Gedicht	14
Vragen staat vrij	15
Foaien en fopspenen	16
Uitslovers	17
Stikt de auto in eigen succes?	18
Energie- en milieubesparen	20
Berichten	21
Boeken	22
Willy Lohmann	24

Foto's:

voorpag.: Wim Reinders,
pag. 17: Gerard van Erkelens,

Porno

De kunstenaar *Marta Röling* kreeg als
betaling voor haar creativiteit een oude
F-104G starfighter van defensie. Het
straalvliegtuig had nog een schroot-
waarde en minister Bolkestein vond het
een aantrekkelijk betaalmiddel. Eerder
kreeg *Marta* voor een geleverd kunst-
werk aan de luchtmacht een vliegtocht-
je in een straaljager aangeboden door
minister Van Eekelen.

De bewindsliden van defensie kopen
doorgaans voor miljarden aan wapens,
maar als het om kunst gaat is men op
een koopje uit. Menig kunstenaar zal dit
ervaren als een onderwaardering voor
het werk, maar *Marta* kan zich dat ken-
nelijk veroorloven. Zij praat lyrisch over
het vliegtochtje en de straaljager die nu
in haar tuin staat. Zij is niet de enige.

De open dagen van de luchtmacht trek-
ken jaarlijks tienduizenden belangstel-
lenden, die zich verheerlijken aan al
het vliegend tuig. Rond elke vliegbasis
van de luchtmacht staan dagelijks vele
belangstellenden naar de vliegbewe-
gingen te kijken. Een harde kern daar-
van noemt zich spotters. Deze mensen
fotograferen en registreren alles wat in-
en uitgaat en praten over hun hobby
met een fanatisme als Jehova-getuigen
over bijbelteksten.

Marta staat dus niet alleen, ze kan zich
alleen wat meer permitteren. Welke
spotter zou geen F-104G in zijn tuintje
willen hebben.

Nu kunnen wapens een rol vervullen
die in de geschiedenis te boek staat als
een positieve ontwikkeling. Het fascis-
me van het Derde Rijk, dat velen hier
aan den lijve hebben ondervonden,
kwam ten einde dank zij onze bevrijders
met veel wapengeweld. Hun vliegtui-
gen werden aan het eind van de bezet-
ting door de grootste pacifist met ge-
juich ontvangen, vooral toen ze ook nog
voedselpakketten dropten boven de
hongerige randstad.

Maar door de bewapeningswedloop in
de laatste 45 jaar kunnen we nu de aar-
de vele malen vernietigen.

Toch zijn er veel mensen die vinden dat
dankzij die inspanning en investering
de vrede het beste gewaarborgd is. In
groter verband blijkt dat niet op te
gaan, gezien de oorlogen die overal ter
wereld plaats vinden.

Voor op een expositie van de oorlogs-
industrie krijg je het gevoel dat er iets

fundamenteel mis is. De handel in die
produkten is een economische factor
die voor menig land van grote beteke-
nis is. Het wegvallen van zo'n produktie
brengt aanzienlijke werkloosheid te-
weeg.

Voor bestuurders is de verleiding groot
om een financieel voordeel voor de
overheid in de wacht te slepen. Ons na-
tionaal voorbeeld is de heer Van Hou-
welingen. Van 2e kamerlid met pacifis-
tische trekken werd hij in zijn rol als
staatssecretaris van defensie een des-
kundig wapenonderhandelaar. De par-
ticuliere wapenhandel in de wereld is
een systeem waarbij de maffia een pad-
vindersclubje lijkt.

In het Fries museum staat het zwaard
van Grote Pier. Nog afgezien van het
feit dat het wapen door een normaal
mens niet gehanteerd zou kunnen wor-
den, was het doel om er mensen mee te
doden. De Friezen koesteren het wapen
als een symbool van een volk dat daar
zijn vrijheid aan te danken heeft. De F-
104G in de tuin van *Marta* is een wat
verfijnder wapen. Door hoogwaardige
electronica, een snelvuurkanon, raket-
ten en bommen was dit vliegtuig in
staat het leven van veel mensen in korte
tijd te beëindigen.

De Leidse hoogleraar criminologie prof.
mr. dr. W. H. Nagel zei eens, dat voor
hem een militaire parade een pornogra-
fisch gebeuren was. Want als er iets
voor hem zedenkwetsend was, dan was
dat wel oorlogstuig. In het algemeen
zijn het andere zaken die we porno noe-
men. Velen kunnen zich daaraan ver-
heerlijken.

Marta en de spotters verheerlijken zich
aan oorlogstuig. Een ieder heeft recht
op een afwijking.

Cor Out

Diensttijd te kort voor dienstplichtig kader bij de infanterie?

Kort nadat de AVNM bekend maakte dat de gemiddelde soldaat 2 à 4 uur per dag overhoudt, pleitte de scheidende bataljonskommandant van 42 BLJ voor de verlenging van de diensttijd. Volgens deze overste is het "niet mogelijk binnen de nu beschikbare opleidingstijd" met name het dienstplichtig kader bij de pantserinfanterie "voor al deze taken goed op te leiden".

EGO vroeg, onder het motto 'een andere kijk uit de praktijk', drie dpl. sergeanten van het 45e Painbat uit Steenwijk om een reactie.

Andere thema's die redakteur Wim Heij aan deze, op het punt van afwaaien staande, sergeanten Eric Bossink, Leon Geijssen en Martin Vink voorlegde waren o.a. verveling en leegloop, het nut van de SROKI-opleiding en het leidinggeven.

Uit een begin dit jaar door de AVNM gehouden enquête kwam tevoorschijn dat 68% van de dienstplichtigen gemiddeld 2 à 4 uur per dag overhoudt, dat ruim 56% regelmatig het gevoel heeft inefficiënt bezig te zijn en dat bijna de helft (48%) het gevoel heeft niet zinvol bezig te zijn. Jullie hebben tien maanden aan dienstplichtige soldaten leiding moeten geven. Wat zijn jullie ervaringen?

Leon: Die cijfers komen aardig overeen met mijn waarnemingen. Veelvuldig hoor je de jongens opmerkingen maken als 'waar zijn we mee bezig?' 'wat heeft het voor zin?' enz. En ik kan je verzekeren dat het niet altijd meevalt daar een zinnig antwoord op te geven. Ik heb soms de indruk dat ze inderdaad inefficiënt bezig zijn of dat er gewoon niets te doen is.

Eric: Die cijfers kloppen wel, denk ik...

'Vanaf het moment dat ik zo'n tien maanden in dienst zat ben ik de rest van de tijd gaan uitzitten.'

het verschilt overigens wel per periode. Wat betreft het inefficiënt bezig zijn daar kan ik me ook wel iets bij voorstellen. Wanneer ik zie dat een chauffeur geen lampje in een YPR mag verwisselen, maar dat hij daarvoor met zijn bak naar het COG moet, dan denk ik ook: moet dat nu werkelijk zo?

Martin: Ik weet uit eigen ervaring dat je veelvuldig bezig wordt gehouden. Veel dingen worden herhaald en nog eens herhaald, terwijl je er geen cent wijzer van wordt. Tijdens oefeningen, en of dat nu in Nederland is of in Duitsland, dat maakt niet uit, moet je steeds dezelfde dingen doen. Na verloop van tijd

denk je 'bekijk het maar' en doe je de dingen met je ogen dicht. Op deze wijze 14 maanden te vullen is echt overdreven. Dat kan beslist in kortere tijd.

Leidinggeven

Jullie bevestigen dus in grote lijnen deze uitkomsten van de AVNM-enquête. Bemoeilijken dit soort zaken nu het leidinggeven?

Leon: In het begin valt het allemaal nog wel mee, maar naarmate de diensttijd vordert loop je er vaker tegenop en hoor je frekwenter 'waar slaat dat nu op?' of 'ze houden ons weer bezig'.

Eric: Ik heb het er niet echt lastig door gehad. Wellicht komt het ook omdat je naarmate het einde nadert steeds soepeler wordt. Je gaat de dingen steeds meer relativiseren. Anders gezegd, je laat wel eens wat passeren. Bij de derde achtereenvolgende dag onderhoud, en je weet dat alles schoon is, sta je toe dat jongens een boekje gaan zitten lezen. Het is onzin om materiaal dat schoon is nog eens schoon te maken.

Martin: Ik heb er werkelijk totaal geen problemen mee gehad. Of dat nu door de groep kwam of door mij, dat weet ik niet, maar lastig is het voor mij niet geweest.

Hoe deed je dat dan?

Martin: Heel gewoon. Was er weinig te doen dan deed ik zelf ook weinig.

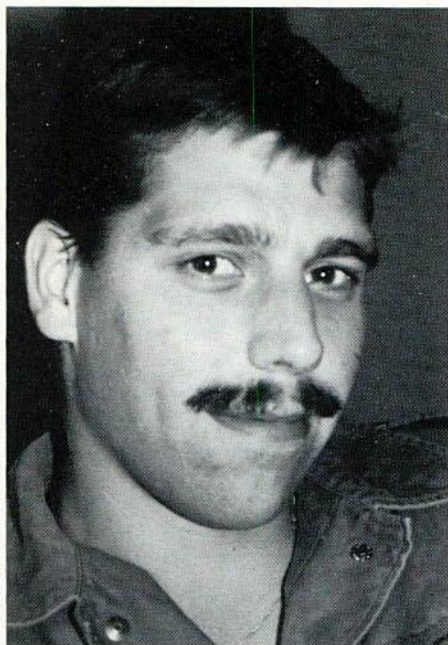
Hoe zijn jullie voorbereid op deze taak?

Eric: Zes maanden SROKI-opleiding. Dat begon met de gewone standaard dingen die iedere militair krijgt, elementaire militaire vorming. Daarna veel lessen geven en voorbereiden en dat alles in een sneltreinvaart. Een leuke tijd, dat is zeker. Al vraag ik me toch

V.l.n.r. Leon Geijssen, Eric Bossink en Martin Vink

Leon Geijssen: 'De meeste dpl. soldaten komen op met de instelling van "we zien wel en over 14 maanden gaan we er weer uit" en met dat gegeven moet jij werken.'

wel eens af of dingen niet anders zouden moeten.

Leon: Het leren leidinggeven stelde op de SROKI betrekkelijk weinig voor, want je moest dat doen aan je eigen kamer- of klasgenoten die datzelfde o.a. aan jou een week later moesten doen. Dat beseft iedereen heel goed en dus was er niemand die vervelend deed.

Daar hield het leren leidinggeven op de SROKI mee op?

Leon: Ja, uitsluitend met gemotiveerde collega's die heel goed wisten dat wanneer iemand lullig deed hij de keer erop teruggepakt zou worden. De parate troepen is iets heel anders.

'Je zit zes maanden in dienst en je bent, wanneer je paraat wordt, nog geen ongemotiveerde soldaat tegengekomen.'

Martin, jij bent zonder SROKI-opleiding sergeant geworden?

Martin: Inderdaad. Ik ben een week na de andere jongens van mijn lichting opgekomen. De tweede dag werd ik al tot kameroudste gebombardeerd, misschien omdat ik de oudste was, dat weet ik niet. Gedurende de gehele schoolperiode heb ik van alles en nog wat voor onze groep geregeld en haast vanzelf werd ik plaatsvervanger. Na die periode kwam er een dienstplichtig sergeant van de SROKI. Dat liep niet zo best. De groep deed niet wat die sergeant wilde. Wanneer ik dan met de jongens praatte deden ze het wel. Na korte tijd werd die sergeant overgeplaatst naar een andere groep en nam ik het waar.

Je hebt dus het grootste deel van de parate periode als plv-groepskomman-

dant de groep geleid en dat heb je kennelijk zo goed gedaan dat je op het einde van de lichting dpl sgt bent geworden?

Martin: Ja, zo is het gegaan.

Heb je die zes maanden SROKI nu gemist?

Martin: Kwa theorie heb je wel wat achterstand, maar wat praktijkwerk betreft hoefde ik niet voor ze onder te doen. Desondanks heb ik nooit het gevoel gehad de SROKI-opleiding te hebben gemist.

Jij vindt dat je het t.o.v. de SROKI-kollega's niet slechter hebt gedaan?

Martin: ... ik meen van niet.

Wat vinden de 'SROKI-sergeanten' ervan?

Eric: Er is verschil tussen een dpl sgt en een dpl sgt. Wanneer Martin een sgt had gehad die hartstikke goed was geweest en niet, om wat voor reden dan ook, was afgebrand, dan had hij misschien wel het gevoel gehad iets te hebben gemist.

Eric Bossink: 'Het is onzin om materiaal dat schoon is nog eens schoon te maken.'

Bedoel je te zeggen dat je voorzichtig moet zijn met de konklusie dat die zes maanden SROKI onzin is?

Eric: Ja.

Bij de parate troepen

Na de opleiding kwamen jullie, Eric en Leon, bij de parate troepen. Zagen jullie er van tevoren tegenop?

Leon: Nee, dat kan ik niet zeggen. Op de SROKI was ons steeds voorgehouden dat het bij de parate troepen veel aardiger zou worden, veel minder saai...

En na enkele weken, toen je ontdekte dat de opleiding niet helemaal aansloot op het parate gebeuren?

Leon: Het sloot helemaal niet aan, maar langzamerhand wende je daar wel aan. Zoals je er ook, stap voor stap, aan wende wat het leidinggeven aan de mannen precies inhield.

Eric: Ik zag er vooraf ook niet tegenop. Op de SROKI werd je opgeleid in de geest van "Wanneer jij de opleiding hebt gehad, dan kunnen ze nog zo lastig zijn, maar jou maken ze de pies niet meer lauw". Met die gedachte kwamen we hier dan ook in Steenwijk aan en zijn we begonnen met het eigenlijke leidinggeven. Ik durf rustig te zeggen, dat ik er al die tijd nauwelijks problemen mee heb gehad.

Toch was de voorbereiding op het daadwerkelijke leidinggeven, zoals Leon vertelde, niet erg praktijkgericht.

Eric: Dat is ook zo, daar ben ik het ook helemaal mee eens. Je ervaring doe je uitsluitend op met gemotiveerde medeleerlingen. Je zit zes maanden in dienst en je bent, wanneer je paraat wordt, nog geen ongemotiveerde soldaat tegengekomen.

Motiveren

Is het motiveren van dpl sld'n één van de grootste problemen voor een dpl sgt?

Eric: Ik denk dat het motiveren nu precies het leidinggeven is. Wat ze moesten doen en hoe ze het moesten doen, dat hadden de mannen allemaal wel gehad tijdens hun opleiding. Waar het allemaal om draaide was, dat jij er voor moest zorgen dat ze het ook daadwerkelijk deden.

Maar hoe je niet-gemotiveerde mensen moest motiveren hadden jullie nu juist niet kunnen oefenen?

Eric: Je krijgt wat vuistregels, maar voor de rest komt het erop neer of je het in huis hebt of niet. Ik had het kennelijk in huis.

Leon: Ik ben het met Eric eens, dat het leidinggeven inderdaad zo'n beetje draait om het motiveren. Kennis bijbrengen is nauwelijks nodig, dat weten ze allemaal wel. Waar het op aankomt is dat ze het ook doen. De meeste dpl sld'n komen op met de instelling van "we zien wel en over 14 maanden gaan we er weer uit" en met dat gegeven moet jij werken.

Martin Vink: 'Zo'n gescheiden systeem als nu gehanteerd wordt, de kaderleden op de SROKI en de soldaten ergens anders, kreeft afstand.'

REMISE?

IK VECHT DOOR
ALS EEN MAN

JA?

Tekening: René Nauta

Eric: Kijk, wij kwamen bij jongens die opgeleid en afgeknepen waren door kaderleden van de schoolset en die nu de kans aangrepen de kersverse dpl sgt'n uit te proberen. Martin had het grote voordeel dat hij zijn plaats ten opzichte van zijn groep al had ingenomen.

Was het motiveren de dingen te doen, voor jou Martin, ook het grootste probleem?

Martin: Je kunt het geloven of niet, maar ik heb het er werkelijk geen moment moeilijk mee gehad. Kijk, ik ben altijd erg gemakkelijk voor de jongens geweest, omdat ik het mezelf ook gemakkelijk wilde maken.

'Wanneer je de groep tegen je wilt krijgen dan moet je vallen over een onderbroek die scheef ligt.'

Wanneer jij vond dat iets onzin was dan deed je het niet? Had je die speelruimte dan?

Martin: Wanneer ik vond dat iets onzin was, dan probeerde ik het op een dusdanige manier te regelen dat het niet gebeurde zonder dat ze het 'boven' in de gaten hadden.

Ik probeerde zoveel mogelijk recht te doen aan hun gevoelens, wanneer ook ik vond dat iets nu niet direkt nodig was. Ik kan rustig zeggen dat ik mij zo ongeveer m'n hele diensttijd heb opgesteld.

Ik zal een voorbeeld geven. Kamerinspekties heb ik nooit gehouden. Waarom zou ik dat doen? Ik sliep bij de jongens op de kamer, ik kende iedere kast, dan geloof je toch niet dat ik kamerinspekties ging houden. Wanneer ze hun kasten redelijk hebben dan is het niet nodig er verder naar te kijken. Wanneer

je de groep tegen je wilt krijgen, dan moet je vallen over een onderbroek die scheef ligt. Dat doe je natuurlijk niet. In die zin zou je kunnen zeggen dat ik ze heel vaak gematst heb. Daartegenover stond dat ik ze maar wat hoefde te vragen en ze deden het ook.

Geven en nemen

Leidinggeven is een kwestie van geven en nemen?

Martin: Dat is zo.

Eric: Dat vind ik ook. Wanneer je de groep alleen maar zegt wat ze moeten doen en zelf niet meehelpt, dan werkt het voor geen meter.

Toch hoort het volgens het boekje zo te gaan, meen ik.

Eric: Dat kan best, maar dan houd je het misschien een week, hooguit twee weken vol.

Leon: Zo'n sgt is binnen de kortste keren de lul. Stel je voor, dat je bij het wapenonderhoud de mannen aan het werk zet en er zelf bij gaat zitten kijken? Dan doen die mannen binnen de kortste keren ook niets meer. Neem dat maar van mij aan.

Martin: Ik begon altijd als eerste en dan sloot de rest vanzelf aan. Daar hoefde je nauwelijks om te vragen. Zo deed ik het ook altijd met kamerkorvee.

Slaap je, nu je sgt bent, nog steeds op de kamer bij de jongens?

Martin: Men heeft wel voorgesteld, toen ik sgt werd, om ergens anders te gaan slapen, maar dat wilde ik niet. Met het krijgen van de strepen is er voor mij verder niets veranderd. Ik slaap nog steeds op de kamer en ik eet nog steeds in de manschappeneetzaal, in burger of zonder strepen. Wanneer je zo lang met elkaar bent opgetrokken, dan is dat gewoon niet te maken.

Diensttijd verkorten...

Terugkomend op de AVNM-enquête. Eén van de konklusies die de AVNM trekt uit de uitkomsten is dat de diensttijd met vier maanden zou kunnen worden bekort. Hoe kijken jullie daar tegenaan?

Leon: Kijk je naar de uren dat er niets wordt gedaan dan zou het wel kunnen, maar ik vrees dat dan het programma wel zo stampvol zal komen te zitten, dat je er helemaal niet goed van zal worden. Het is nu al velddienst, een week onderhoud, opnieuw het veld in, weer onderhoud, enz. Wordt dat nog gekker dan gaat de aardigheid er helemaal van af. Nu heb je iedere dag wel een verloren uur en mij lijkt dat nog het beste. De stress wordt anders alleen nog maar groter.

Eric: Ik zie er dan van komen dat er bijvoorbeeld weinig meer aan het onderhoud zal worden gedaan. Dan zal het zo gaan van "laat de rotzooi maar in de bak zitten, want volgende week zitten we toch weer in het veld". Nu kunnen we tenminste af en toe nog eens even ademen.

Martin: Vanaf het moment dat ik zo'n tien maanden in dienst zat ben ik de rest van de tijd gaan uitzitten.

Toen had ik het wel gezien, wat je daarna deed was toch iedere keer weer hetzelfde. Wat het programma betreft, zoals wij dat gehad hebben, was tien maanden voldoende geweest. De oefeningen in de laatste maanden hadden rustig geschraapt kunnen worden, het was toch allemaal hetzelfde.

... of verlengen?

Een bataljonskommandant (42 BLJ) pleitte onlangs bij een kommando-overdracht voor een verlenging van de diensttijd met name met het oog op het

takenpakket van het dienstplichtig kader. "Binnen de nu beschikbare opleidingstijd" is het volgens deze lkol niet mogelijk "dit kader voor al deze taken goed op te leiden".

Wat is jullie reactie?

Leon: Ik vind 't echt grote onzin. Wat ze ons op de SROKI niet konden leren, daar hadden we nog tien maanden voor bij de parate troepen. Maar daar is verder niets aan gedaan. Je werd voor de groep gezet en begon. Wij hebben hier niets meer toegevoegd gekregen aan onze opleiding, dan uitsluitend het opdoen van praktische ervaring. En voor die ervaring waren tien maanden meer dan lang genoeg.

Eric: Daar ben ik het mee eens. Kwa theoretische kennis weet de gemiddelde sgt iets meer dan de groep waar hij bij geplaatst wordt. Bij de parate troepen doe je echt uitsluitend nog praktijkervaring op. Daarvoor is die periode gewoon ruim voldoende.

'Stel je voor dat je bij het wapenonderhoud de mannen aan het werk zet en er zelf bij gaat zitten kijken?'

Martin, jij bent, door geen SROKI-opleiding te hebben gevolgd en toch sgt te zijn, degene die de opvattingen van deze lkol nog het meest logenstrafft. Bovendien vind jij ook nog dat er van de zestien maanden er zeker nog wel een paar af kunnen. Wat is jouw mening?

Martin: Vrij snel nadat de sgt'n van de SROKI bij ons werden geplaatst ben ik als plv groepscommandant met hen gaan meedraaien. Ik denk dat ik in die hele periode misschien een paar keer een lesje heb gehad over iets dat zij al op de SROKI hadden gehad en ik nog niet wist. Ik heb er echt niet veel dingen bij hoeven te leren.

Ik ben het dus volstrekt oneens met deze overste.

Denk overigens niet dat ik een uitzondering ben. Wanneer ik naar de andere plaatsvervangers in ons peloton kijk, dan hadden er geen dpl sgt'n hoeven te komen. Allevier hadden ze het uitstekend kunnen regelen, dat weet ik zeker. De anderen hebben de kans niet gekregen te laten zien dat ze het ook gekund zouden hebben, omdat er een sgt zat. Die jongens hadden net zoveel kwaliteiten als ik.

Ander opleidingssysteem

Men hanteert nu nog steeds het systeem dat er een groep mensen apart op een opleidingscentrum een kaderopleiding volgt. Je zou die mensen ook gelijk met de anderen op kunnen laten komen en na verloop van tijd, eventueel via een deels apart programma, klaarmaken voor hun kadertaak. Wat vinden jullie van zo'n opleiding?

Leon: Wanneer dat geregeld zou kunnen worden, dan zou dat zeker geen slechte zaak zijn. Kom je uit de groep zelf, dan ken je de jongens door en door, dat is zonder meer een groot voordeel.

Eric: Ik denk dat het sowieso een heel goed plan is om tegelijk met de andere jongens op te komen, dan mis je in ieder geval de 'periode sergeantje pesten', de periode wanneer je van de SROKI bij de parate troepen komt.

Je hoeft niet gelijk te denken aan het opdoeken van de SROKI en te kiezen voor het volledig met de anderen opgeleid worden. Er zijn ook tussenoplossingen mogelijk.

Martin: De mensen die nu naar de SROKI gaan hebben bij de keuring veelal kenbaar gemaakt dat ze kaderlid willen worden. Wanneer ze nu in plaats van naar de SROKI gewoon opkomen met de andere jongens van hun groep en min of meer dezelfde opleiding krijgen als de anderen, dan leg je in ieder geval een goede basis. Maar omdat ze voorbestemd zijn om kaderlid te worden, dus

wat extra's moeten weten, worden ze er, zo af en toe, uitgehaald voor wat bijzondere lessen of trainingen. Zoiets moet toch mogelijk zijn. Een boordschutter krijgt ook binnen zijn normale opleiding een aparte cursus.

Eric: Tegelijk opkomen met de mannen, ik herhaal het nog maar eens, dat zou een goede zaak zijn. Maar om nu de SROKI gelijk helemaal van tafel te vegen, daar zou ik toch niet zo voor zijn. Je hebt toch op de SROKI meer geleerd dan de jongens tijdens hun opleiding. Zaken overigens die je tijdens de parate periode niet of nauwelijks nodig hebt gehad, maar die niet slecht waren voor je gevoel van eigenwaarde. Ook in fysieke zin zou ik niet zo snel willen pleiten voor het afschaffen van de SROKI. Toen wij bij de parate troepen kwamen zaten we niet alleen kwa opleiding, maar ook wat conditie betreft boven het gemiddelde en dat geeft je, bij alle onzekerheid die er aan zo'n overgang vastzit, toch een gevoel van zelfvertrouwen. Er zou wel meer ruimte moeten komen voor stageperiodes bij de parate troepen. De overgang is nu beslist te groot.

Martin: Zo'n gescheiden systeem zoals nu gehanteerd wordt, de kaderleden op de SROKI en de soldaten ergens anders, creëert afstand. En van die afstand heb je geen last, wanneer je uit de groep zelf tevoorschijn komt. Dat is een enorm voordeel. Over een integratie van de kaderopleiding in de gewone opleiding zou beslist veel meer nagedacht moeten worden.

Bedankt voor het gesprek.

Wim Heij

Voorstelling

Hij had zich er heel wat van voorgesteld.

Vier jaar in dienst en dan naar de politie.

Enthousiast kwam hij op de kazerne aan.

Liet vrolijk z'n haar millimeteren, verwisselde met plezier z'n spijkerbroek voor het gevechtspak.

En genoot van het gebeuren om hem heen.

Nu, een week later, weet hij het niet meer.

Het eerste bivak was wel spannend,

maar toch...

Dat geschreeuw, dat gevloek, dat gekanker.

Nog geen normaal woord is er tegen hem gezegd.

De jongens op z'n hut doen al net zo.

Hij is altijd te laat, kan zich niet in twee minuten douchen, kan niet in dezelfde tijd als de anderen bepakt buiten staan. Kan niet in dat moordend tempo lopen. En steeds maar weer roepen ze zijn naam.

De korporaal begon er mee.

Al op de eerste dag.

Op het bivak toen hij niet mee kon komen omdat z'n voeten zo zeer deden liepen er andere kaderleden op hem te katten.

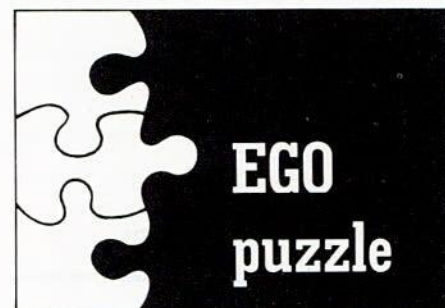
En nog voor ze terug waren op de kazerne wist de hele lichte zijn naam.

's Avonds stond zijn bed op scherp.

Grapie? Kan zijn, maar sinds dat moment heeft hij last van zijn rug.

Vier jaar dienst en dan naar de politie?

WIKLA

Visitekaartjes

De oplossing van de puzzel in het septembernummer luidt als volgt:

1-peloton; 2-lafheid; 3-toevoer; 4-naderen.

Hieronder weer een aantal visitekaartjes, waarbij door omzetting van de letters van naam en woonplaats het beroep van betrokkenen kan worden gevonden.

N. Ata
Omo

R. Prei
Tor

T. Ren
Alp

O. Ree
Kits

Het ongewenste kruis

Mensen kunnen onverdraagzaam zijn. Gelovige mensen zijn daar geen uitzondering op. Neem bijvoorbeeld de onverdraagzaamheid van fundamentalistische islamieten, in Iran en in Libanon. Dat krijgt bij ons in het Westen alle aandacht. En wij vinden het schandelijk als de onverdraagzaamheid van deze gelovigen zover gaat dat een schrijver als Rushdie om zijn opvattingen ter dood wordt veroordeeld.

Wij in het Westen vinden dat wij zelf redelijk verdraagzaam zijn. Wij vinden dat de christelijke religie in het Westen zich redelijk verdraagzaam gedraagt. Af en toe is er wel wat opwinding over een secte die geen injecties wil laten geven aan kinderen of zwemmen op zondag verbiedt. We maken ons soms boos over een evangelisten-echtpaar dat antisemitisme bedrijft of over een bisschop die lelijke dingen zegt over homoseksualiteit. Maar in het algemeen vinden wij in het Westen dat de christelijke religie zich keurig gedraagt.

Klooster in Auschwitz

Totdat er een rel ontstaat over dat Roomse klooster in Auschwitz, waar nonnen bidden en waar een groot kruis is opgericht op de plaats waar ontelbaren de dood in werden gejaagd. Het waren vooral Joden die in Auschwitz vernietigd werden. De overlevende Joden willen dat klooster niet. Zij willen dat kruis niet. Zij onzeggen de Roomse kerk het recht om zich het leed van niet-Roomsen toe te eigenen. Omdat de Roomse kerk ook niets heeft gedaan om de Jodenmoord te voorkomen, terwijl de Roomse kerk door de eeuwen heen de Jodenhaat wel heeft gevoed. De overlevende Joden zien de Jodenmoord als het gruwelijke eindpunt van twintig eeuwen christelijk antisemitisme. De Joden van nu verwijten het Vaticaan nog steeds geen afstand te hebben genomen van het antisemitisme, dat in de twintig eeuwen praktijk van het christelijke Europa door Europese christenen is gevoed en gekoesterd. En de Joden van nu verwijten het Vaticaan Israël nog steeds niet te willen erkennen. Daar komt bij dat sommige Roomse bisschoppen ook nu nog blij geven van jodenhaat.

Racisme in Europa

Antisemitisme is van oorsprong een Europees probleem; de Jodenhaat is ontstaan in de christelijke wereld en de Roomse kerk is daar nog steeds niet van verlost. Dat is geen interne Roomse zaak – het gaat niet alleen de Joden aan, maar eigenlijk ons allemaal in Eu-

ropa.

Want de Poolse paus van nu wil dat Europa weer christelijk wordt en in zijn visie betekent dat niets anders dan dat de Roomse kerk minstens moreel leiding moet gaan geven aan Europa. In Europa moeten we nog afrekenen met antisemitisme en racisme. Dergelijke verschijnselen, geworteld in de Westerse cultuur, doen zich helaas niet alleen voor bij zulke vieze mannen als Janmaat, Le Pen en Schonhuber, met hun partijen gebaseerd op vreemdelingenhaat. Dergelijke verschijnselen doen zich ook in andere kringen voor, want Europeanen zijn nog niet vrij van de opvatting dat de blanke, christelijke, westerse wereld superieur is aan welke andere samenleving ook. Het racisme is net als het antisemitisme nog lang niet overwonnen. Het Europese christendom is dan ook minder verdraagzaam, minder keurig en minder beschaafd

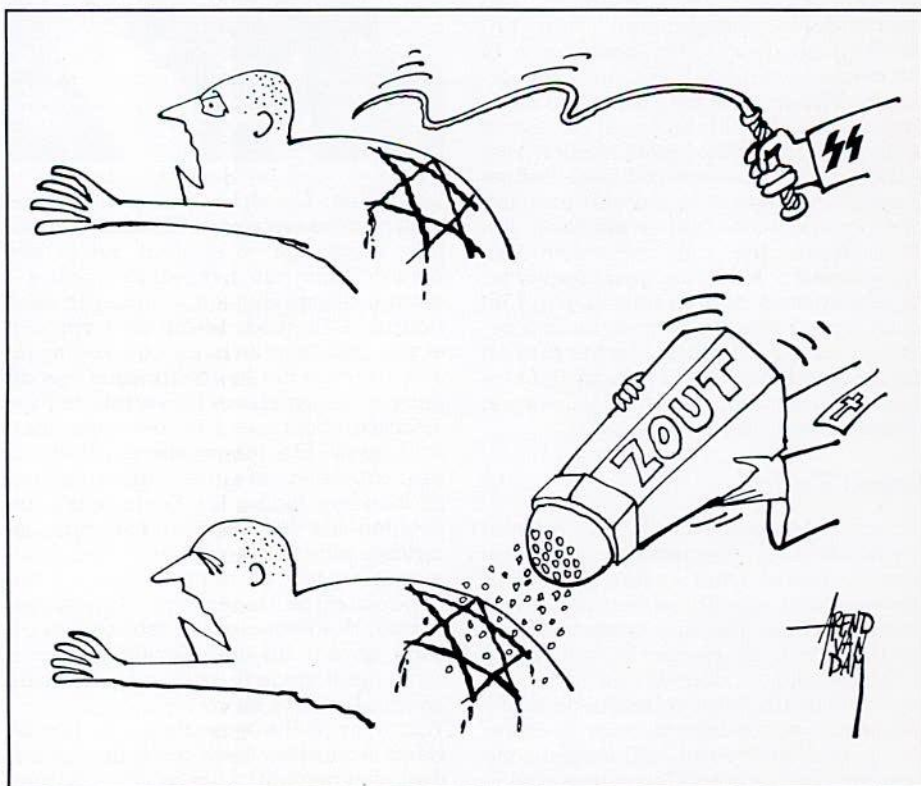
dan wij geneigd zijn te denken. Zeker zolang de Roomse kerkleiders het antisemitisme en racisme niet afdoende bestrijden, maar koesteren en voeden.

Roomse heerszucht

Er is godsdienstvrijheid in Europa. Dat moet vooral zo blijven. Maar de godsdienst moet niet de dienst gaan uitmaken.

Geen Islamiet zal bepalen welke boeken hier gelezen worden. En geen Roomse kerk zal mij wat dan ook voorschrijven. Het wordt eerder tijd voor het omgekeerde: Europa moet aan het Vaticaan duidelijk maken dat we niet meer gediend zijn van het Roomse antisemitisme, van de Roomse arrogantie en van de Roomse heerszucht. Als de Paus werkelijk in de internationale verhoudingen zoveel macht vertegenwoordigt (wie heeft daar eigenlijk ooit iets van gemerkt?) laat hij dan dat klooster uit Auschwitz verwijderen, het antisemitisme in de ban doen en Israël erkennen.

Karel Roskam

Over geschiedenis of het leven van Janos Kadar

Voor velen onder ons bestaat de geschiedenis slechts uit een onaangename rij jaartallen, waaraan toegevoegd een aantal meer of minder los van elkaar staande gebeurtenissen. Deze beperking van de geschiedenis is te betreuren, enerzijds omdat ze de mens geen recht doet, anderzijds omdat het doel van de geschiedenis het vertellen van de waarheid is en het aan het licht brengen van valse geschiedenisbeelden en gebeurtenissen.

Dat is geen eenvoudige opgave. Een ieder kent het gezegde "de geschiedenis zal oordelen." Daarmee wil gezegd zijn dat er na vele jaren een objectieve kijk op mensen en gebeurtenissen mogelijk zou zijn. De mens zou dan zijn terechte plaats in de geschiedenis krijgen.

Is bijv. Willem van Oranje, de z.g. vader des vaderlands, een door het calvinistische geloof gedreven vrijheidsstrijder geweest of was hij in zijn diepste wezen een op macht beluste aristocraat die een groot Westeuropees rijk aan de monding van de grote rivieren in het vooruitzicht zag? Of was hij wellicht een mengsel van beide? Veelal wordt de zienswijze over hem beïnvloed door de verkregen opvoeding en de eigen levensovertuiging. En toch is er maar één mens als zodanig geweest.

Geen vooroordelen

Geschiedenis schrijven betekent, hoe moeilijk het ook is, zich vrijmaken van vooroordelen. Tijdgenoten, hun uitspraken en geschriften bevestigen of vormen zeer vaak de basis voor vooroordelen. Waren zij echter wel goed geïnformeerd, gebruikten ze hun gegevens wel objectief en/of lieten zij zich niet leiden door onzuivere politieke bedoelingen? Ook deze tijdgenoten waren immers mensen met alle zwakheden van dien. Naast het zich vrijmaken van vooroordelen moet de geschiedvorbser begrip kunnen opbrengen, begrip niet in de zin van goedkeuren, maar van begrijpen in tijd en plaats. Slechts zo heeft de geschiedenis zin en kan zij behulpzaam zijn om een dam op te werpen tegen nieuwe ongerechtigheden.

Janos Kadar

Onlangs overleed Janos Kadar, de man die sinds 1956 Hongarije leidde. Zijn naam is vooral in het westen verbonden geweest met lafheid en verraad, zucht naar macht en absoluut opportunisme. In 1956 brak in Hongarije een grote volksopstand uit, door de een gezien als een uitdrukking van volkswoede tegen het gehate communisme, voor de ander een pogen van veelal half fascistische kringen om de vooroorlogse toestand te

herstellen. Op zichzelf al een interessant onderwerp. Wat er in deze dan ook juist moge zijn, vast staat dat er een nieuwe Hongaarse regering wordt gevormd, die de Russen vriendelijk doch nadrukkelijk mededeling doet van een eigen politieke zelfstandige koers. Janos Kadar is het kennelijk eens met dit gebeuren, tenminste hij vertelt de Russische ambassadeur in Budapest, Joeri Andropow (de latere secretaris-generaal van de Sovjet-Unie), dat hij met blote handen tegen de Sovjettanks zal vechten als deze zijn land, Hongarije, binnen rollen. Maar twee dagen later maakt hij uit het plaatsje Szolnok bekend dat hij een tegenregering heeft gevormd, die samenwerkt met de Sovjet-Unie en dat hij deze Sovjet-Unie verzocht heeft om in te grijpen teneinde de opstand neer te slaan. Wat is er in die twee dagen gebeurd? Heeft Andropow hem overtuigd of bedreigd of heeft hij volgens zijn inzichten

uit vele kwaden de minst kwade gekozen? Hoe het hij, de wereld, voor het grootste deel althans, veroordeelde Kadar onmiddellijk en zonder enige reserve als de verpersoonlijking van het kwaad.

In het verzet

Wie was nu deze Janos Kadar? Hij werd als Janos Csermanek in 1912 geboren als kind van de ongehuwde moeder Borbala Csermanek en kreeg een plaats in de samenleving als schrijfmachine-monteur. In 1932 sluit hij zich aan bij de toen ondergronds opererende communistische partij van Hongarije. Als dit land de kant van Duitsland kiest in de oorlog, gaat Janos Kadar in het verzet, wordt door de Gestapo gepakt en zoals te doen gebruikelijk zwaar gemarteld. Na de oorlog wordt hij minister van binnenlandse zaken. In 1951 valt hij als slachtoffer ten prooi aan de toenmalige stalinistische zuiveringen, en weer wordt hij gemarteld. In 1954 gerehabiliteerd is hij in 1956 de grote man van Hongarije. Wat er in die jaren na 1956 gebeurt, en Janos Kadar laat het, zo heeft het er althans de schijn van, stilzwijgend toe, is meer dan vreselijk. Duizenden worden zonder vorm van proces opgehangen of doodgeschoten. Minderjarigen die zich tegen de Russische tanks hebben verzet, zitten jarenlang in de gevangenis todat ze op een leeftijd gekomen zijn dat ze volgens de Hongaarse wet kunnen worden opgehangen. Het beeld van Janos Kadar beleeft een dieptepunt, hij wordt het schoolvoorbeeld van de duistere communist, die als lakei van Rusland bereid is om duizenden landgenoten te vermoorden.

Andere kant

Er is echter ook een heel andere kant aan deze Janos Kadar. Dat Hongarije zo leeft en kan leven als wij dagelijks horen en zien dankt zij aan hem. Hij is de man die na 1956, zonder de Sovjet-Unie hard op de tenen te gaan staan en uiterst behoedzaam manoeuvrerend tussen de 'broedervolken', van Hongarije een redelijk welvarend land heeft gemaakt. Vele radicale communistische leefregels werden door hem niet dan wel met mate ingevoerd. Daardoor werd zijn land het meest vooruitstrevende communistische land, waarin al van een perestrojka sprake was voordat Gorbatsjov c.s dat woord gebruikten. Hervormingen die nu in de communistische wereld worden doorgevoerd zijn in wezen al door Janos Kadar bedacht en uitgevoerd. Het is de tragiek van Kadar dat hij in de laatste jaren van zijn leven rechts en links door Gorbatsjov is ingehaald. Toen gingen de veranderingen, pluralisme in de politiek, een stukje democratie voor hem te vlug en dreigde hij weer te verstarren. Hij werd opzij gezet, vervuigd en kort daarop stierf hij. Wie was nu echt Janos Kadar? Het is aan de geschiedenis dat uit te maken, hem beziende zonder vooroordelen en met begrip.

Adriaan Bijl

De slechte conditie van Jan Soldaat

Of het omzeilen van werkelijke oorzaken

"Jan Soldaat is te dik en in slechte conditie".

Deze nogal clichématige stelling komt voor in het Politiek Appel '89 van de Nederlandse Sport Federatie. Het stijgende aantal afkeuringen vanwege een slechte conditie is voor de NSF een van de redenen om aan de rijksoverheid verdubbeling van de sportbegroting te vragen.

Die sportbegroting belooft thans veertig miljoen. Zou Jan werkelijk minder dik worden en in betere conditie geraken, als het tachtig miljoen wordt?

Het antwoord op die vraag kan kort zijn: nee, en daarvoor is een simpele reden. Op de lange duur kan Jan slechts gezonder worden, als in zijn jeugd gerichte aandacht aan gezondheidskunde en sport zou worden besteed. Kortom, het onderwijs zou veel meer aandacht moeten schenken aan het fysieke welbevinden van mensen, maar onderwijs valt onder O en W, terwijl sport ressorteert onder het ministerie van WVC. Ook tachtig miljoen van WVC zou dus niets helpen.

Goed rapport

Het is af en toe te zot voor woorden, hoe ministeries langs elkaar heen werken, als het om één belang gaat. In dit geval het belang van een lichamelijke opvoeding die aansluit bij de sport en een l.o. die niet alleen de vaardigheid van het vogelnestje-maken bijbrengt.

Twee jaar geleden werd door de zogenaamde commissie Van Doorn bij zowel WVC als O en W een rapport ingediend met zeer duidelijke aanbevelingen over lichamelijke opvoeding en sport.

Eindelijk leek de traditionele vijandschap of tegenstelling tussen sport en gymnastiekonderwijs opgeheven te zullen worden. Weg met de kleinzieligheid, weg met het superioriteitsgevoel van de gymnastiek. Het gaat uiteindelijk om de volksgezondheid en die is ermee gediend, als sport en gymnastiekonderwijs in elkaars verlengde liggen. Een zeer belangrijke aanbeveling in het rapport betrof ook de aanstelling van vakleerkrachten voor l.o. op basisscholen. Hoe jonger een kind is, des te gemakkelijker leert het fatsoenlijk bewegen en sporten; een kind valt ook eenvoudiger bij te brengen dat regelmatig bewegen erbij hoort zoals eten en tandenpoetsen. Maar fatsoenlijk leren bewegen vraagt deskundigheid van de leerkrachten en dat betekent dat de handwerkjuffrouw geen lessen l.o. zou mogen geven. Laat staan dat die lessen worden afgeschaft, zoals steeds vaker het geval is.

Strijdig overheidsbeleid

Eindelijk eens geen bla-bla-rapport met

duizendvoudige herhaling van wat al lang bekend was. WVC reageerde dan ook uitermate positief, de NSF was content, zelfs de leraren l.o. konden zich in de aanbevelingen vinden. Alleen, die aanbeveling zouden wel wat geld kosten en dat was voldoende reden voor O en W om het rapport terstond in een verre lade weg te bergen en nooit meer op te diepen. En omdat O en W nu eenmaal machtiger is dan WVC (een grote begroting immers) werd ook bij Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur de commissie Van Doorn vergeten.

Een ander schrijnend voorbeeld van de disharmonie op overheidsniveau. O en W betaalt de universiteiten. De Rijksuniversiteit van Utrecht heeft een farmacologisch laboratorium dat alle dopingcontroles in Nederland uitvoert. Dat lab dreigt die activiteiten te moeten staken, omdat O en W (de universiteit) geen zin heeft voor kosten op te draaien die de sport maakt. Aan de andere kant geeft WVC 340.000 gulden subsidie aan een Nederlands Centrum voor Doping-

vraagstukken dat een vage voorlichtingsfunctie moet gaan krijgen. Met dat bedrag zou het lab in Utrecht niet alleen de controles kunnen blijven uitvoeren, maar ook de voorlichting geheel voor z'n rekening kunnen nemen.

Stumperigheid

Het Politiek Appel '89 van de NSF had dus eigenlijk moeten luiden: "Wanneer gaan de onderscheidene ministeries nu eindelijk hun beleid eens op elkaar afstemmen?" Je kunt inderdaad vaststellen dat het met de conditie van de soldaat in spé beroerd is gesteld. Je kunt vaststellen, zoals is gedaan, dat één op de twintig kinderen te dik is en één op de tien een te hoog cholesterol-gehalte heeft; dat dertig procent van de jeugd houdingsafwijkingen heeft en dat 47 procent van de kinderen in het derde en vierde jaar van het basisonderwijs niet kan zwemmen. Maar als je vervolgens slechts een verdubbeling van de sportbegroting vraagt is dat het omzeilen van de werkelijke oorzaken. Je kunt evengoed Lubbers aanspreken op het feit dat hij af en toe met de tong uit de mond hockey speelt. Ook zinloos.

In de sport moeten jaarlijks 1,2 miljoen blessures medisch worden behandeld. De meeste daarvan worden veroorzaakt door eigen onkunde en onhandigheid. Het onderwijs in kwalitatief goed bewegen heeft dus gefaald. Maar O en W doet er niets aan en WVC begint een campagne van vele tonnen om mensen van het probleem bewust te maken. En dan wordt daar ook nog het volgende motto aan meegegeven: "Blessures, maak er geen sport van". Hoe maak je van blessures een sport? Welk peperduur reclamebureau heeft die leuze nu weer verzonnen. Nee, de NSF en de ministeries zijn in stumperigheid zeer aan elkaar gewaagd.

Hans van Wissen

Running on empty

Nasleep van de jaren zestig

Twee voormalige vredes-activisten, die al hun halve leven worden achtervolgd door de grimmige nasleep van hun jeugdige idealen, staan centraal in *'Running on empty'* van de Amerikaan Sidney Lunet. De regisseur die eerder films als *'Twelve angry man'*, *'Dogday afternoon'* en *'The morning after'* maakte, zegt over zijn hoofdpersonen: "Deze twee mensen zitten in grote moeilijkheden, waar ze niet meer uitkomen. Het enige succes dat ze ooit hebben geboekt, zijn hun twee zoons. Logisch dat ze die moeilijk kunnen loslaten."

Arthur en Annie Pope hebben elkaar ontmoet in de woelige jaren zestig. Ze waren fel tegen de Amerikaanse inmenging in Vietnam en ze lieten het niet bij woorden. Ze bliezen samen met een groep vrienden een fabriek op, waar napalm werd gefabriceerd. Door een misverstand raakte een bewaker van de fabriek bij die aanslag voor z'n leven verminkt. Annie, Arthur en hun zoontje Danny moesten vluchten, want vanaf die dag stonden ze op de lijst van meest gezochte terroristen van de FBI. Inmiddels is Danny zeventien en Annie en Arthur hebben nog een zoontje, de 10-jarige Harry. Ondanks het feit dat ze voortdurend van woonplaats veranderen en nergens vrienden kunnen maken, is het gezin tot dan toe gelukkig met elkaar geweest. De ouders zijn idealistisch gebleven, en vastbesloten hun zoons in hun eigen denkbeelden te la-

ten delen. Maar Danny begint genoeg te krijgen van het leven zoals hij dat tot nu toe heeft meegemaakt.

Wanneer hij voor de zoveelste keer op een nieuwe school is ingeschreven, ontdekt de directeur dat de jongen fantastisch piano speelt. Hij wil z'n best doen om hem op een conservatorium te krijgen. Maar daarvoor zijn papieren nodig van z'n ouders, van z'n vorige scholen. En het gezin heeft altijd onder valse namen geleefd, zodat er eenvoudig geen papieren zijn...

Het wordt nog moeilijker voor Danny, wanneer hij verliefd wordt op de dochter van de directeur. Voor het eerst hecht hij zich aan iemand en wil hij blijven waar hij is. Hij neemt Lorna mee naar zijn ouders. Die voelen zich aan de ene kant gelukkig, maar begrijpen ook dat een dergelijke relatie consequenties kan hebben die hun bestaan on-

middelrijk bedreigen. Vooral de vader weigert om de werkelijkheid onder ogen te zien. Annie, de moeder, beseft wel degelijk dat ze haar kinderen niet kan laten boeten voor de 'fouten' die zij en haar man hebben gemaakt. Annie was in haar jonge jaren zelf een veelbelovende muziek-studente en brak haar ouders' hart door er met Arthur vandoor te gaan. Juist daardoor begrijpt ze nu, dat ze op een cruciaal moment in haar bestaan in haar huwelijk en in haar relatie met haar zoons is aangeland.

Christine Lathi, die voor haar rol als Annie Pope een Golden Globe-nominatie ontving, stond zelf op de barricaden in de jaren zestig, en was om die reden de aangewezen figuur voor de rol. "Annie moet haar zoon laten gaan, ze moet hem de kans geven om eventueel zijn eigen fouten te maken, in plaats van dat ze hem laat lijden onder de fouten die zij en haar man hebben gemaakt", zegt ze. Judd Hirsch (de psychiater uit *'Ordinary people'*), die de rol van de veel minder flexibele vader speelt, die uiteindelijk toch zijn zoon Danny z'n eigen keus laat maken, voegt daaraan toe: "Arthur probeert wanhopig om zijn gezin bij elkaar te houden en de zoon wil daar aanvankelijk ook gehoor aan geven, omdat hij van zijn ouders houdt. Het dramatische moment van mijn rol is, wanneer Arthur zelf tot het inzicht komt dat hij zijn zoon de ruimte moet geven."

Producente Amy Robinson plaatst het verhaal in een groter verband. Volgens haar gaat *'Running on empty'* in feite om situaties die alle ouders van opgroeiende kinderen meemaken, zij het niet in zo'n extreme vorm als Arthur en Annie. "Alle vaders en moeders vinden het moeilijk om te accepteren dat hun kinderen groot worden en hen niet meer

Martha Plimpton, River Phoenix, Judd Hirsch, Christine Lathi en Jonas Abry als de familie Pope in *'Running on empty'*.

film in 't kort

Lethal weapon II

Zelden zijn de 'sequels' van succesvolle films net zo goed als de eerste. Indiana Jones is daarop een gelukkige uitzondering, en de tweede 'Lethal weapon' blijkt zelfs nog beter, geestiger en verrassender dan z'n voorganger. Ook in deze produktie, eenvoudigweg 'Lethal weapon II' genoemd, treedt het bevoegde politie-team weer aan: de zwarte, wat oudere Roger Murtaugh kan z'n nerveuze, lichtelijk verwildeerde maatje Martin Riggs maar nét in het gareel houden. Dit keer blijkt een Zuidafri-

Danny Glover en Mel Gibson in 'Lethal weapon II'

kanse diplomaat de grote boosdoener. Hij maakt misbruik van z'n politieke onschendbaarheid door grote hoeveelheden drugsgeld naar z'n eigen land te smokkelen. Althans, dat is de bedoeling, maar daar krijgt hij natuurlijk op het laatste moment de rekening voor gepresenteerd door de wakkere Riggs. Eerder is Murtaugh bijna opgeblazen door de handlangers van de kille moordenaar. Mel Gibson en Danny Glover geven een voorstelling weg waarmee ze een regelrechte aanval doen op de

nodig hebben", zegt zij. River Phoenix speelt een mooie rol als de oudste zoon, waarvoor hij een Oscar-nominatie kreeg. Maar eigenlijk verdiende de jonge Martha Plimpton die onderscheiding, want als de wijze, geduldige vriendin van Danny laat zij een zeldzaam knap stukje acteren zien, waar veel van haar volwassen collega's in Hollywood een puntje aan kunnen zuigen. Dat het wel klikte tussen die twee is niet zo verwonderlijk: ook in het dagelijks leven zijn River Phoenix en Martha Plimpton een stel, sinds ze samen te zien waren in 'The Mosquito coast'.

Leo van Opzeeland

suprematie van James Bond. De stunts zijn even origineel bedacht, als adembenemend uitgevoerd, en de grappen houden de toon licht. Speciale aandacht verdient Joe Pesci als een kroongetuige die gretig deelneemt aan de activiteiten van z'n bewakers. Regie van Richard Donner.

Great balls of fire

Met een van z'n beroemdste songs als titel, wordt Jerry Lee Lewis weer even jong in de film die Jim McBride maakte over drie cruciale jaren uit het leven van deze levende legende. Lewis maakte een vliegende start tegelijkertijd met Elvis Presley. Hij was in die tijd een wilde, zelfverzekerde macho die op het toneel net zoveel spektakel veroorzaakte als erbuiten. Toen hij met z'n eerste platensuccessen bezig was, kreeg z'n carrière een geweldige domper te verwerken als gevolg van z'n huwelijk (hij was 21 jaar, en trouwde toen al voor de derde keer!) met z'n 13-jarig achternichtje Myra. In het preutse Amerika was

Dennis Quaid in 'Great balls of fire'

men daar bepaald niet verrukt van, en ook in Engeland, waar de jonge ster toen voor een paar concerten heen reisde, werd hij weggehoond. Later kwam Lewis natuurlijk toch terug, want z'n muziek swingde de pan uit en z'n persoonlijkheid kon zo'n tijdelijke inzinking wel hebben. Dennis Quaid is in de hoofdrol mannelijk en meeslepend. Geen wonder, hij is al vanaf z'n vijfde jaar een hartstochtelijke fan van Lewis en z'n muziek. De film valt een beetje te duidelijk in twee helften uiteen, doordat de periode rond dat gewraakte huwelijk erg veel aandacht krijgt. Maar in de muzikale scènes kunnen liefhebbers van rock and roll hun hart ophalen.

Tap

Al is het verhaal van deze Amerikaanse dansfilm een beetje mager, het fenome-

Sammy Davis jr. en Gregory Hines in 'Tap'

nale dansen dat erin wordt getoond, maakt alles goed. Gregory Hines, de grootste virtuoos op tap-gebied van het huidige Amerika (hij is nu 44 jaar, en danst al 40 jaar!), speelt de rol van Max, die een straf uitzit voor een gewapende overval. Als hij vrijkomt, staat hij in dubio. Keert hij terug naar z'n oude liefde waarmee hij nooit rijk zal worden, het vak van danser, of kiest hij opnieuw voor het grote geld van de misdaad? Het antwoord is duidelijk. Behalve Gregory Hines, die een paar staaltjes pure danskunst laat zien, die zo aanstekelijk zijn dat je als kijker je voeten niet stil kunt houden, is in de film een optreden verwerkt van een groep 'hoofers', tapdansers van het eerste uur, die inmiddels allemaal de zeventig royaal zijn gepasseerd, maar die nog de sterren van de hemel weten te tappen! Romantiek ontbreekt ook niet. Regie was van Nick Castle.

The dawning

In deze prachtige Britse produktie is de politieke bewustwording van de 18-jarige Nancy, opgevoed door haar tante en haar grootvader na de dood van haar ouders, het centrale thema. Nancy treft op een dag in haar geheime hut aan het strand een onbekende man aan. Ze denkt dat hij haar vader is, en vertrouwt hem blindelings. Zonder dat ze het beseft, betreft de man haar in zijn politieke strijd, waardoor ze op een ogenblik voor een ingrijpende keuze komt te staan. Anthony Hopkins zou weer eens een prijs moeten krijgen voor z'n kleine, maar schitterende rol als de politieke activist, en Trevor Howard en Jean Simmons als grootvader en tante van Nancy geven hem mooi partij. Rebecca Pidgeon als Nancy speelt met deze eerste grote filmrol ook al op Oscar-niveau. Regie van Robert Knights.

L.v.O.

'Het ergste wat te duchten en 't beste wat te hopen is, is gemakkelijk omschreven.

Het ergste is atoomoorlog en 't beste zou zijn: 'n leven van voortdurende angst, 'n bewapeningslast die alle volken uitzuigt, 'n krachtverspilling die Amerikanen, Russen of wie ook, tart te streven naar ware welvaart en geluk voor alle volken.

Elk gegoten kanon, elk afgebouwd oorlogsschip, elke afgevuurde raket betekent uiteindelijk diefstal van hen die hongeren en degenen die niet gekleed worden.'

Dwight D. Eisenhower

Nodig zijn

'Ik ben nou een jaar met FLO*. In het begin vond ik het heerlijk. Lekker uitslapen, alleen maar doen wat je hart je ingeeft. Niks meer hoeven. Maar nu, na een jaartje, is het plafonnetje gewit, het tuintje ligt erbij zoals ik het hebben wil, alle klussen in het huis zijn gedaan. Vroeger, toen je nog werkte, had je vrije tijd, nu heb je alleen nog maar tijd en zit je maar een beetje tegen elkaar aan te koekeloeren. Natuurlijk, je gaat af en toe eens naar de kinderen en soms nog wel eens terug naar de kazerne, maar het is toch anders. Er zit niemand op je te wachten. Je bent niet meer nodig.'

'Toen ik de tijd aan mezelf kreeg was ik niet van plan te blijven zitten kniezen. Ik doe nu wat vrijwilligerswerk. Hier in het buurthuis beheer ik de hele handel. Ik hoef er niet rijk van te worden, maar het optrekken met jongen mensen, daar blijf je zelf ook jong bij. En als je er een keertje niet bent, dan zeggen ze de volgende dag: "Hé, waar was je nou, we hebben je gemist." Kijk, dat bedoel ik

nou met minder dan nodig te zijn, moet je geen genoeg nemen.'

'Levensjas'

Dit zijn twee reacties uit een driedaagse konferentie voor FLO-gangers, zoals de luchtmacht die al jaren aan zijn vertrekkende medewerkers en echtgenotes aanbiedt. Het gevoel van nodig zijn, of in het tegenovergestelde geval van je overbodig voelen, bepaalt voor een groot deel of iemand geestelijk en soms dus ook lichamelijk lekker in zijn 'levensjas' zit. Een bekend voorbeeld is de vrouw, die zich nodig weet in het gezin en van wie plotseling de kinderen het huis uitgaan en die ineens haar gevoel van eigenwaarde op de tocht voelt staan, omdat ze zich overbodig voelt. De enige remedie is dan vaak opnieuw iets vinden, waar bij ze nodig is. Of dat nu zorg voor bejaarden is, vrijwilligerswerk of wegens ziekte invallen in het gezin van één van de kinderen, is eigenlijk niet belangrijk. Het belangrijkste is, dat ze weer funktioneert, nodig is, gemist wordt als ze er niet meer is.

Soms zie je een ware gedaanteverandering bij mensen optreden op het moment, dat ze nodig zijn. Een bekend voorbeeld is de balende, freubelende dienstplichtige, die plotseling moet worden ingezet bij rampsituaties of bij oogstwerkzaamheden. Ineens heeft de dienstplichtige maat het gevoel, dat hij een functie heeft en zie je hem zowel qua inzet als vindingrijkheid boven zichzelf uitgroeien.

Appel

Zelf heb ik dat verschijnsel van iets willen betekenen voor een ander als raadsman op een onderdeel ervaren, toen ik een aantal keren functioneel een beroep moest doen i.v.m. de opvang van ouders van wie de kinderen in levensbedreigende situaties verkeerden. Vaak is dat beroep niet eens nodig. Dingen zijn al geregeld nog voor je erom vraagt. Wat sommigen aan inzet en vindingrijkheid opbrengen op het moment dat ze nodig zijn, steekt soms schril af bij hoe diezelfde mensen zich manifesteren in situaties van sleur of te weinig appel op hun mogelijkheden. De les is duidelijk: als je een reëel appel doet op mensen en hun verantwoordelijkheid, schep je mogelijkheden voor mensen om uit de verf te komen. Omgekeerd, zie je mensen niet voor vol aan en geef je ze geen verantwoordelijkheid meer, dan geef je gelegenheid tot het ontstaan van gevoelens van overbodigheid en afstomping, met alle vormen van negatief gedrag, die daarbij horen. Iedere organisatie, die zich verantwoordelijk voelt voor zijn mensen zou zich daarvan bewust moeten zijn. En omgekeerd zou ieder mens in die organisatie zich de wijsheid moeten realiseren van die FLO-er: "Met minder dan nodig te zijn, moet je in het leven geen genoeg nemen."

Hans Floris

* FLO = Funktioneel Leefsituatiesontslag: Beroepsmilitairen (om in burgertermen te spreken) die met pensioen gaan.

Annemarie de Waard (Bergen N.H., 1944) behoort tot de groep dichters 'De Nieuwe Wilden in de Poëzie'.

Zij publiceerde eerder gedichten in literaire tijdschriften als *Sarafaan* en *Lust & Gratie* en in de bloemlezingen *Op weg naar het onbekende* (Sara 1986), *Dit maakt ons ademloos bij haar geluid* (Sijthoff 1986) en *De Nieuwe Wilden in de Poëzie* (Sara 1987).

De hier afgedrukte gedichten zijn afkomstig uit de bundel *Als Troje*, haar onlangs verschenen debuut.

De bundel wordt gekenmerkt door een verrassende veelzijdigheid van vorm en inhoud: korte en langere gedichten, speelse zowel als strak gestructureerde, tedere en sensitief erotische alsook felle, krijgshaftige poëzie. En van een indringend taalgebruik dat (mij althans) telkens tot herlezen uitnodigt. Bepaald niet de minst talentvolle onder *De Nieuwe Wilden*, die dichteres. Annemarie de Waard: *Als Troje*. De Prom, Baarn 1989, 56 blz. f 19,50. (FS)

PROVENCE

Midden in het landschap
ovenheet en drooggebakken
staan vier kernreaktorhallen
plompe tempels-romaanse kerken
tegen de grond gedrukte padden.

Verderop zingende groepen
jonge vrouwen, getooid
met kransen gele bloemen
dansend door de bloeiende brem
- offerandes, op weg -
naar een blijmoedige ontmoeting
met een nieuwe god, nog ongetemd.

Metersdiep zijn woorden
als lagen klei en zand
op een vernielde stad, op vernielde
stad, op vernielde stad.
Als Troje.

Een slagveld ben ik,
op elke millimeter moord,
ik lig in stellingen.

GOED EN KWAAD

Zeg Adam, het was wel Eva
die je de Kennis gaf,
zelf had je niet bedacht
dat ongehoorzaamheid loonde
en voor straf sloot je haar
van kennis uit, hoewel je
met graagte hebt genomen.

Nieuwsgierigheid en twijfel
zijn een sterke levenskracht.
Maakte dat je bang en heb je
daarom zo laf de schuld op haar
geschoven?
Leer nu eens je eigen daden dragen
in plaats van Eva aan te klagen,
van haar rechten te beroven.

Verleiding kan men echt
weerstaan, dat heb je
nog steeds niet geleerd.
-?-

Een voorbeeld? Nog elke dag
krijgt zij de schuld
dat jij haar begeert.

Tekening René Nauta

?

**vragen
staat
vrij**

Ik erger mij.

We regelen alles, als het gaat om niet onbelangrijke praktische kwesties.

Regels voor:

- de opschriften op de verpakking van consumptiegoederen
- de jaarlijkse keuring van auto's
- het aantal jaren dat iemand - met steun van de overheid - een studie mag volgen
- de uitkering waarop je een beroep kunt doen
- de reflectoren op fietsen.

Regels, eindeloze regels, gedetailleerd, met uitzonderingsbepalingen.

Ik erger mij.

We regelen niets, als het gaat om belangrijke medische, juridische en ethische kwesties.

Geen regels voor:

- hoe de arts dient te handelen, als de patiënt zijn lijden uitzichtloos vindt
- het al of niet ingrijpen van artsen bij patiënten die daar geen toestemming voor gegeven hebben; terwijl onduidelijk is of dat ingrijpen leidt tot meer welzijn van de patiënt
- steun aan mensen die - zonder ziek te zijn - ervoor kiezen het leven te beëindigen
- selecteren van patiënten bij beperkte medische of financiële middelen
- handelen op het terrein van de genetische manipulatie.

Geen regels, geen gedragscodes, die naargelang ontwikkelingen bij te stellen zijn.

Ik erger mij.

Hier gaat het om ethisch heel centrale kwesties.

Wat betekent respect voor de mens?

Hoe moeten we inhoud geven aan menselijke waardigheid?

selijke waardigheid?

Waar kunnen we verantwoordelijkheid voor nemen? En waarom niet?

Maar we pakken het niet aan: we schuiven vooruit, desnoods over een kabinetsperiode heen.

Ik erger mij.

Het lijkt er wel eens op dat de technische mogelijkheden steeds verder voor liggen op het inzicht van mensen hoe ermee om te gaan en ze menswaardig toe te passen, ten behoeve van het zich wel bevinden van mensen.

Ik erger mij.

Ergert u zich ook?

Steven

Fooien en fopspenen

Verbijsterende voorstellen tot verlaging jeugdlonen

Als de Raad voor het Jeugdbeleid zijn zin krijgt, worden de lonen en uitkeringen voor jongeren in 1990 weer eens fors verlaagd. Onder het motto 'werk boven inkomen' stelt de Raad dat de voortdurend hoge jeugdwerkloosheid een verdere verlaging van de jeugdlonen noodzakelijk maakt. Stel je bent 19 jaar en je zwaait af uit dienst. Volgens de voorstellen van de Raad voor het Jeugdbeleid krijg je dan een minimumloon van 950 gulden. Achttien-jarigen krijgen nog maar 850 gulden. Voor het geval je geen werk kunt vinden, hetgeen grote groepen jongeren zal overkomen, heeft de Raad een extraatje bedacht: het eerste half jaar heb je dan geen recht op een RWW-uitkering. Pas daarna krijg je een uitkering van 665 (19-jarigen) of 595 gulden (18-jarigen). Wanneer deze voorstellen in de lopende kabinetsformatie worden overgenomen, worden jongeren het kind van de rekening van een falend werkgelegenheidsbeleid.

Het klinkt heel logisch wanneer Lubbers, De Koning of Ruding zeggen dat een verlaging van de lonen tot meer werk leidt. De redenering is immers zo simpel: wanneer de prijs van iets daalt, stijgt de vraag ernaar; wanneer de jeugdlonen dalen, zullen ondernemers meer jongeren een arbeidsplaats aanbieden.

Maar de redenering blijkt té simpel. In de realiteit blijkt het niet zo te zijn dat lagere lonen automatisch leiden tot een hogere werkgelegenheid.

Twee voorbeelden. Ten eerste had Nederland de afgelopen 15 jaar één van de gematigdste loonontwikkelingen van alle Westerse landen, maar de werkgelegenheidsontwikkeling bleef ruim onder het gemiddelde van diezelfde Westerse landen. Ten tweede, landen met de hoogste jeugdlonen hebben niet automatisch de hoogste jeugdwerkloosheid of omgekeerd. In de realiteit blijkt dat jeugdlonen en jeugdwerkloosheid veel minder met elkaar te maken hebben dan de Raad voor het Jeugdbeleid stelt. Kortom, wanneer je je werkgelegenheidsbeleid versimpelt tot een loonbeleid, dan moet je er rekening mee houden dat de (jeugd)werkloosheid hoog blijft.

Herstel of aftakeling?

In de afgelopen verkiezingscampagne waren vrijwel alle partijen het erover eens dat het beleid van de regeringen Lubbers, dat voornamelijk bestond uit loonmatiging, verlagen van uitkeringen en bezuinigingen op de overheidsuitgaven, de afgelopen zeven jaar heeft geleid tot economisch herstel. Inderdaad zijn de afgelopen zeven jaar de winsten van ondernemingen fors gestegen, maar verder waren de resultaten van het 'no-nonsens-beleid' zeer teleurstellend. De gematigde loonkostenontwikkeling heeft ertoe geleid dat de

groei van de werkgelegenheid zich voornamelijk beperkte tot de laagproductieve dienstensectoren waarin lage lonen worden betaald. Sommige economen spreken dan ook van een 'hamburgereconomie'. Maar de totale groei van de werkgelegenheid was de afgelopen zeven jaar fors lager dan in de overige Westerse landen.

Te zamen leidde dit ertoe dat de groei van de Nederlandse welvaart aanzienlijk achterbleef bij die andere landen. Dit is ook logisch. Wanneer de groei van de werkgelegenheid geringer was en daar bovenop de extra banen minder productief waren (dat wil zeggen minder welvaart opleverden), dan moest de Nederlandse welvaartsgroei wel achterblijven. In het midden van de jaren '70 lag de Nederlandse welvaart per hoofd van de bevolking nog precies op het Westerse gemiddelde, nu zitten we daar ruim 11% onder! Achtereenvolgende CDA-VVD kabinetten, ook de regeringen Lubbers, hebben geen economisch herstel gebracht, maar zorgden eerder voor een dramatische aftakeling van de Nederlandse economie.

Arbeidsmarktbeleid

Desondanks blijft Nederland wedden op het paard van de lage loonkosten. Koste wat het kost, lijkt het. De afgelopen jaren zijn de inspanningen om langdurig werkloze jongeren aan het werk te krijgen schijnbaar fors toegenomen. Werkervaringsplaatsen, tijdelijke jeugdwerkgarantie-plannen, job-regelingen, scholingsprogramma's, heroriënteringsgesprekken en loonkosten-subsidies schoten als paddestoelen uit de grond.

Maar al deze maatregelen bleken de werkloosheid nauwelijks te verlagen, vooral omdat de groei van de werkgelegenheid te traag was om alle werkzoe-

kenden een baan te garanderen. Het belangrijkste effect van al deze maatregelen was dat de werkloosheid werd herverdeeld. Langdurig werklozen werden tijdelijk tewerkgesteld of geplaatst met een loonkostensubsidie, terwijl tegelijkertijd een ander ontslagen werd of iemand die nog maar kort werkloos was gewoon werkloos werd gelaten. Openlijk geven het Centraal Planbureau en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid toe dat deze maatregelen de werkloosheid niet verlagen en dat dat ook niet de bedoeling is!

Doordat Nederland nu al geruime tijd kampt met massale werkloosheid, hebben ondernemers jaar na jaar de mogelijkheid gehad bij sollicitaties zeer scherp te selecteren. Wie niet voldeed aan de ondernemerseisen (qua opleiding, ervaring, huidskleur) kwam niet aan de bak. Daarom bevatten de kaartenbakken van de arbeidsbureaus nu voornamelijk mensen met lagere opleidingen, minder werkervaring en mensen uit etnische groepen. Deze werklozen doen om deze redenen niet meer echt mee in de concurrentieslag om de beschikbare banen, waardoor het loondrukkende effect van werkloosheid te loor dreigt te gaan. Vakbonden stellen langzaam maar weer looneisen, omdat er ondanks de hoge werkloosheid weer kraptes ontstaan op de arbeidsmarkt. De bedoeling van het tegenwoordige arbeidsmarktbeleid is langdurig werklozen, via scholing, intensievere bemiddeling en het vergroten van het verschil tussen lonen en uitkeringen meer te mobiliseren, waardoor het arbeidsaanbod sneller gaat stijgen dan de vraag naar arbeidskrachten en waardoor vervolgens de loonkostenontwikkeling gematigd kan blijven. We voeren in Nederland geen loonbeleid om werkgelegenheid te creëren, maar we voeren een arbeidsmarktbeleid om een gematigde loonkostenontwikkeling te handhaven.

Jongeren weinig toekomst

De voorstellen van de Raad voor het Jeugdbeleid sluiten hierbij aan. De Raad doet nauwelijks voorstellen om de werkgelegenheid voor jongeren uit te breiden. Alle voorstellen zijn er hetzij op gericht jongeren te mobiliseren (een half jaar geen recht op RWW, forse verlaging uitkeringen), hetzij op het verlagen van de loonkosten door de minimumlonen te verlagen. Bovendien, de voorgestelde lonen en uitkeringen zijn dermate laag dat jongeren onmogelijk nog zelfsandig kunnen wonen. Jongeren worden gedwongen bij hun ouders te blijven wonen, hetgeen een forse besparing oplevert voor het Ministerie van Volkshuisvesting. Enige tijd geleden kon je misschien nog zeggen dat de jeugd de toekomst heeft, maar voor Nederlandse jongeren krijgt deze uitspraak nu een wrange klank. Jeugdlozen worden fooien en de jeugdwerkloosheidsbestrijding blijkt een fopspenen.

Wessel Visser

Uitslovers

Mannen willen door vrouwen heel graag mooi, stoer en opwindend worden gevonden. En daar doen die mannen soms meer voor dan goed voor ze is. Voorbeelden daarvan kun je zelf heel goed bedenken. Vrouwen verwachten ook weer het nodige van mannen. Zij sloven zich op hun beurt ook behoorlijk uit om gezien te worden. Op het eerste gezicht de gewoonste zaak van de wereld, niets vreemd aan. Maar is dat wel zo? Want waarom zou men zich nu eigenlijk zo uitsloven, valt er niks leukers te bedenken?

Ik snap niet zo goed waar men al die moeite voor doet. Het kan toch nooit alleen voor die luttele minuten seks per week zijn die mannen en vrouwen gemiddeld met elkaar hebben. Als je nu eens gaat bekijken wat vrouwen en mannen werkelijk met elkaar gemeen hebben, vind ik het resultaat nogal teleurstellend. Zozeer dat ik denk dat mannen en vrouwen helemaal niet bij elkaar passen. Want als ik zo eens rond kijk, zie ik ze op het eten, vrijen en slapen na, niet veel samen doen. Ze doen verder alles apart. Mannen hebben hun eigen mannenavonden waar geen

vrouw aan mag deelnemen en omgekeerd is het al niet veel anders. In sommige kerken zitten ze zelfs apart. In Islamitische landen gaat het er net zo aan toe!

Als ik nu een stapje verder denk, vraag ik me al gauw af: wat hebben al die mannen toch met elkaar en die vrouwen met elkaar, dat ze vooral alles apart willen doen? Zouden mannen andere mannen leuker vinden dan hun eigen vrouw, en zou dat dan voor vrouwen ook gelden? Wanneer dit allemaal wat vreemd bij je overkomt, moet je eens opletten wanneer je hele familie bij elkaar komt. Dan zul je zien dat ik gelijk heb. Alle tantes en ander vrouwelijk schoon gaan gemoedelijk bij elkaar zitten en voor de ooms en ander mannelijk schoon geldt hetzelfde.

Men ontloopt elkaar het liefst zoveel mogelijk, behalve op de verplichte tijdstippen waarop de gebruikelijke dingen gedaan moeten worden. Misschien vinden mannen elkaar leuker dan ze willen toegeven en de vrouwen ook. Zelf zou ik ze dat niet direkt durven vragen. Want als je dat zou doen, lopen ze kotsmisselijk en blauw aanlopend rond. Walgelijk, hoe kun je zoiets vragen, laat staan bedenken. Getverderrie.

Nu hoeft ik dat gelukkig allemaal niet te onderzoeken. Ene meneer Kinsey had, in de laatste oorlog, een heel groot onderzoek gedaan naar wat mannen nu van elkaar vinden en vooral hoe opwindend ze elkaar vonden. Dat onderzoek had overigens ook betrekking op vrouwen. De resultaten waren zeer schokkend. Mannen gingen veelvuldig met andere mannen naar bed en vrouwen gingen veelvuldig (in iets mindere mate) met andere vrouwen naar bed. En of ze al dan niet getrouwd waren, bleek weinig uit te maken. Veertig jaar later hebben ze dat zelfde onderzoek nog eens gedaan en de resultaten waren vrijwel gelijk aan dat eerste onderzoek. Mij verbaast dat niks en wie met wie naar bed gaat is niet aan mij ter beoordeling. Maar wanneer je aan de eerste de beste man of vrouw vraagt of ze hét wel eens met iemand van hun eigen sekse hebben gedaan, weten ze van niks. Dat vind ik nu zo flauw en inkonsekvent. Hoe het ook zij, als je vannacht gaat slapen en er ligt al dan niet, toevallig, iemand naast je, zou je je toch eens af kunnen vragen, wie er eigenlijk naast je ligt in bed. Weltrusten.

Freek Pol

Stikt de auto in eigen succes?

Autorijden, misschien was het heel vroeger wel het leukst. Althans voor de elite, want de gewone man kwam er natuurlijk niet aan te pas. Autorijden had in het begin nog alles van een sport. Een strijd tegen de elementen in de eerste plaats: de kou, de regen, de wind. Een strijd tegen de technische onvolmaaktheid ook. Maar zoals bij iedere goede sport, men deed het voor z'n plezier. Ook al waren de risico's soms niet gering. Met stof in je ogen, met de niet op de auto afgestemd wegen, met de mecaniciens zo ver uit de buurt kon er inderdaad veel misgaan. Toch bleek juist het risico uitdagend.

Je kon je er in ieder geval op kleden: een dikke jas tegen de kou, een stevige sjaal om je nek, een bril tegen stof en muggen. Zo uitgerust kon je met enig gezag de tuinknecht opdracht geven de motor aan te slingeren. De man had letterlijk het nakijken. Want wie ging er uiteindelijk uit rijden? De dokter, de advocaat, de ongebroken en niet onbemiddelde weduwe. De directeur van de scheepswerf misschien. Of de jonheeren van het landgoed. Vergeelde foto's en splinternieuwe tv-series geven een aardig beeld uit die tijd. Burgers, boeren en buitenlui hadden inderdaad het nakijken. Of het moest om hand-en-spandiensten gaan. Soms raakten de auto's van de weg. Een oploopje was al gauw het resultaat. De samengestroomde menigte kon zich dan verdienstelijk maken om het vehikel uit de berm of uit de sloot te trekken. Lukte dat niet met mankracht, dan was er altijd wel een paard in de buurt om

het karweitje te klaren. Indien de auto geen schade had opgelopen, kroop de chauffeur weer eenzaam achter het stuur. Een volgend avontuur tegemoet. Burgers, boeren en buitenlui met een sappig verhaal voor thuis achterlatend.

Waaghalzerij

Van plattelandgenoegens naar stedelijke realiteit. Al heel vroeg, zeker vanaf het begin van deze eeuw, sloeg de auto bij een steeds groter publiek aan. Schokkerige filmbeelden uit Londen, Parijs, New York, Berlijn bewijzen het. De auto als concurrent van de koets, de sleeperswagen, de paardentram, het domweg lopen. De sport, al gauw in georganiseerde vorm, bleek een grote kracht achter de populariteit van de auto. Al in 1894 reed men in Frankrijk, tussen Parijs en Rouen, een eerste auto-wedstrijd. Een voor onze huidige begrippen bijna lachwekkend geheel. Al-

leen al de gemiddelde snelheid: 20,7 km per uur. Maar al gauw werden de snelheden opgevoerd. Het bijna automatisch daaraan verbonden aantal doden ook. Zo werd in 1903 de wedstrijd Parijs-Madrid al na afloop van de eerste etappe (tot Bordeaux, 550 km) verboden vanwege het ongekend aantal doden en gewonden onder rijders en toeschouwers. Hoe kon het ook anders? Men jakkerde met een snelheid van liefst 105 km/uur over een vaak nog middeleeuws wegennet. Toch bevorderde dit soort waaghalzerij opnieuw de populariteit van de auto. Deze ontstond voortdurend zijn eigenlijke gebruiksfunctie: er was méér dan het op een al dan niet geriefelijke manier zich verplaatsen van punt a naar punt b.

In onze tijd van files, parkeerproblemen, zesbaanswegen en turbomotoren zien we veel van de oorspronkelijke ijzersterke eigenschappen van de auto terug. Het idee van vrijheid, individualiteit, van onafhankelijkheid bijvoorbeeld. Het idee van status: 'Mijn auto is net nog iets mooier, sterker, feller dan de jouwe'. Het idee van bravuur. Vooral bij jongeren speelt dat. De aanwezigheid van meiden stimuleert een en ander. De wekelijkse praktijk van de uitgaande disco bewijst dat even goed als de autoreclame en de berichten in de maandagkrant van één dode en drie zwaar gewonden in de leeftijd van 19 tot 23 jaar ergens achter Winterswijk, Schagen of Waalwijk.

Gemeengoed

Toch is er vanzelfsprekend ook veel veranderd sinds het begin van deze eeuw. De auto is bereikbaar geworden voor vrijwel iedereen: de directeur rijdt waarschijnlijk in een duurder type dan zijn vrouw of zijn magazijnchef, maar voor alle drie is een auto weggelegd. Zelfs aan 'de onderkant van de samenleving' is het autobezit opmerkelijk, ook al doen WAO-ers, AOW-ers, WW-ers en bijstandsmoeders er verstandig aan er maar niet aan te beginnen. Toch bewijzen de huidige 5 miljoen auto's in ons land dat dit type voertuig in brede lagen van de bevolking gemeengoed is geworden.

Niks geen elite meer in een uitzonderingspositie. Althans wat die auto betreft. In de Verenigde Staten begon dat al veel vroeger. Van het beroemde T-Fordje werden bijvoorbeeld tussen 1909 en 1926 alleen al 25 miljoen exemplaren afgeleverd. Massa-productie beheerst nog steeds de auto-industrie en boze tongen beweren dat bij een werkelijke aanpak van de auto terwille van het milieu de economie wel eens een geduchte klap kan krijgen. Van de oorspronkelijke verscheidenheid aan modellen is overigens weinig meer over. De auto's lijken meer dan ooit op elkaar. De wetten van de aerodynamica doen zich gelden, de internationalisering van de automarkt, het steeds meer identieke materiaalgebruik, de steeds dwingender 'gemiddelde' smaak van het publiek. Van echte individualiteit blijft op die manier maar weinig over.

Een meer drastisch parkeerbeleid kan ook helpen

'Van de oorspronkelijke verscheidenheid aan modellen is tegenwoordig weinig meer over'

Met een open dakje, mistlampen, een extra spoiler kun je je Japannetje nog wat apart geven, maar veel is het toch niet. Met weemoed denken sommige autofans terug aan de jaren veertig en vijftig, toen de Amerikaanse auto-industrie uitpakte met flonkerige modellen van de Hudson, de Buick, de Cadillac, de Chevrolet.

Nationale ramp

Gaat de auto kapot aan z'n in vele tientallen jaren opgebouwde populariteit? Die vraag wordt steeds vaker gesteld. Terecht overigens, want de auto (inclusief de daarmee opgewekte mobiliteitsdwang) drukt wel een heel groot stempel op de huidige manier van leven. Uitwassen zijn er zo langzamerhand in overvloed te noemen. De kilometerslange files richting kust zodra het mooi strandweer is. De drive-in-restaurants die Mc. Donalds ook in ons land wil opzetten. De volgeparkeerde woonwijken, waar kinderen door de rijdende of geparkeerde auto's van straat worden verdreven. De verdonkeremaande nationale ramp van verkeersdoden en -gewonden (cijfers over de eerste helft van 1989: 725 doden en meer dan 21.000 gewonden).

Dan is er uiteraard ook de auto en het milieu in het algemeen. Wat gebeurt er eigenlijk met al die weggelekte olie en benzine in onze bodem, ons grondwater? Wie saneert nu eens al die auto-kerkhoven in ons land? Wie beperkt nu echt de uitstoot van uitlaatgassen, die mede de zure regen en het broeikas-effect tot gevolg hebben? Wie verlost ons van een toekomst waarin alleen al in ons land het aantal auto's nog eens stijgt van 5 naar 7 of 8 miljoen aan het begin van de volgende eeuw?

Nog steeds heeft de auto veel mee. Het gemak, de status, de glamour. Ook al blijft er bumper-aan-bumper zelfs van

de mooiste BMW niet veel over. Maar de grenzen zijn zo langzamerhand wel bereikt. De vrijheid van de een is verworven tot de onvrijheid van de ander. De heilige koe blijkt steeds vaker een veelkoppig monster. We kunnen hem zelfs tussen de 100 en 120 km/uur nauwelijks in de hand houden. Toch komt datzelfde monster op de meest onverwachte plaatsen als een soort idool naar voren. In de meest sullige televisiekennen blijkt de auto plotseling de hoofdprijs. De winnaars nemen er bijna jankend van emotie in plaats. Het publiek in de zaal vindt het ook allemaal geweldig. Daar kan geen reisje per trein naar Valkenburg, Parijs of Barcelona als hoofdprijs tegenop.

Alternatieven

Zijn er alternatieven? Als we niet willen, dan niet. Maar we moeten bijna wel, want de wegen, de steden, de parkeerplaatsen slibben steeds verder dicht. We komen met onze snelheidsmonsters steeds minder vaak vooruit. Het openbaar vervoer zet nu alles op alles om tot een betere dienstverlening te komen. Een miljardenzaak aan investeringen die pas op langere termijn resultaat opleveren. Het openbaar vervoer moet fijnmaziger, de aansluitingen beter, de voorzieningen schoner, de stations en wachthokjes veiliger.

De techniek komt wat betreft de milieuaspecten van de auto nog verder te hulp. De katalysator is misschien nog pas het begin. Ook de auto-industrie, ook de benzinemaatschappijen zien de populariteit van de auto toch langzamerhand met zorg tegemoet. Maar de komst van allerlei voorzieningen kan/mag natuurlijk nooit een reden zijn om nóg meer auto te gaan rijden.

Het prijselement? De auto of in ieder geval het autogebruik gewoonweg duurder maken. Dat is misschien nog

het meest kansrijke element om de auto wat terug te dringen. 'Rekening rijden' op de grote doorgaande wegen is een mogelijkheid, hoewel de uitvoering én de ontduiking nog heel wat zorgen zal opleveren. Als dit systeem er al komt na het Smit-Kroes-tijdperk. Beter werkt een forse extra verbruiksbelasting op benzine. Iedereen die veel rijdt, moet dan ook veel betalen.

Een meer drastisch parkeerbeleid kan ook helpen. Wat moeten we met die massa's blik bij fabrieken en kantoorcomplexen, naast sportvelden en bij duinovergangen, bij winkelcentra en waar eigenlijk niet? Wel speelt hier het element van de rechtvaardigheid. Moet 'de kleine man' altijd en overal als eerste van leuke dingen voor de mensen afzien?

Maar in de sfeer van alternatieven is het lopen en het fietsen het meest voor de hand liggend. Heel veel autogebruik gaat bijv. om ritjes van minder dan 5 km. Dat moet in onze jonge, sportieve, blitse maatschappij anders kunnen. Lopen, fietsen (gratis) openbaar vervoer: veel militairen hebben er ruimschoots ervaring mee. Jong geleerd, oud gedaan? De tijd zal het leren.

Einde in zicht

Dan is er nog iets. Heel langzaam komt noodgedwongen het einde van de mobiliteitsdwang naar voren. We kunnen ons gewoonweg niet langer overal en op ieder ogenblik van hot naar her bewegen. Terwille van de ruimte in ons land, de natuur, het milieu, de energie komt er onvermijdelijk een einde aan die de hemel ingeprezen bewegingsvrijheid. Wat er ook in al die autoreclame wordt verteld.

Frits Maas

Energie- en milieusparen

'Nog aardig om mee bezig te zijn ook'

Een enkele ochtend komt het wel eens voor. Dan start ik mijn kleine dieseltje en zie ik in de achteruitkijkspiegel een zwart wolkje zweven: roet! vuil! Ik herinner me nog dat vijftientig, dertig jaar geleden een dieselmotor een heel andere indruk op me maakte: ingehouden kracht! verre reizen! Maar in een kwart eeuw is er veel gebeurd met de uitlaatgassen van de diesel. Ze zijn onderdeel geworden van het milieu, van de leefomgeving, van het klimaat zoals dat op aarde heerst. En met het omdraaien van de contactsleutel ben je als chauffeur van een diesel, of welk motorisch vervoermiddel ook, opeens medeverantwoordelijk voor de kwaliteit van de lucht die mensen inademen, voor het al dan niet voortbestaan van planten- en diersoorten.

En dan heb ik het alleen nog maar over vervoer. Maar er zijn veel meer dagelijkse handelingen die, zeker de laatste tien jaar, een totaal andere betekenis hebben gekregen, omdat ze te maken hebben met het milieu. Wasmiddelen, al dan niet met fosfaat. Industrieel afval, via de schoorstenen of op stortplaatsen. Vreemde bestanddelen in het voedsel. Giftige gassen in het spaanplaat van je slaapkamer.

Vroege waarschuwingen

In het begin van de jaren zeventig was het allemaal nog net iets eenvoudiger. Zeker, de hele milieuproblematiek was al ruimschoots bekend. In 1962 verscheen het boek *Silent Spring*, van de

Amerikaanse biologe Rachel Carson. Daarin beschreef ze, hoe de moderne maatschappij langzaam maar bezig was om de natuur te vernietigen. Niet de allereerste waarschuwing, toen, maar wel de eerste die allerwegen aandacht trok. *Silent Spring* werd een bestseller. (Het boek verscheen in 30 talen, in Nederland onder de titel *Dode lente* bij Becht, Amsterdam 1963; red.) Hier in Nederland kwam de algemene bekendheid van de milieuproblematiek pas later, in 1972, met het verschijnen van het *Rapport van de Club van Rome*. Daarin werd indringend beschreven hoe de natuurlijke bronnen van de aarde langzaam maar vergiftigd of leeg raakten. Angstaanjagende grafieken gaven zicht op een toekomst, waarin

ademnood en natuurrampen de minste bedreigingen vormden voor de mens. Maar de echte schrik kwam bij ons pas, toen, in de winter van 1973 op 1974 de oliekransen dichtgingen. De benzine ging op de bon en minister Lubbers van Economische Zaken verzocht ons de gordijnen te sluiten, teneinde gas en olie te besparen. Aanleiding was toen niet het opraken van de wereldvoorraad olie, maar het dreigen van de Arabische olieleveranciers om Nederland geen olie meer te leveren, wegens een al te sympathieke houding tegenover Israël, dat in 1973 zijn zoveelste oorlog te voeren had tegen een aantal Arabische landen. We maakten autoloze zondagen mee – mooie dagen, fietsen en paarden op autowegen, hele families aan de wandel. Een andere reden, maar hetzelfde effect: de natuur werd gespaard.

Zorgen voor morgen

Op dit moment liggen op mijn bureau boeken als het *Nationaal Milieubeleidsplan*, *Zorgen voor Morgen*, *Leven zonder gif*, *Milieusparend huishouden*. Allemaal te koop in de boekhandel en het één al niet minder interessant dan het ander.

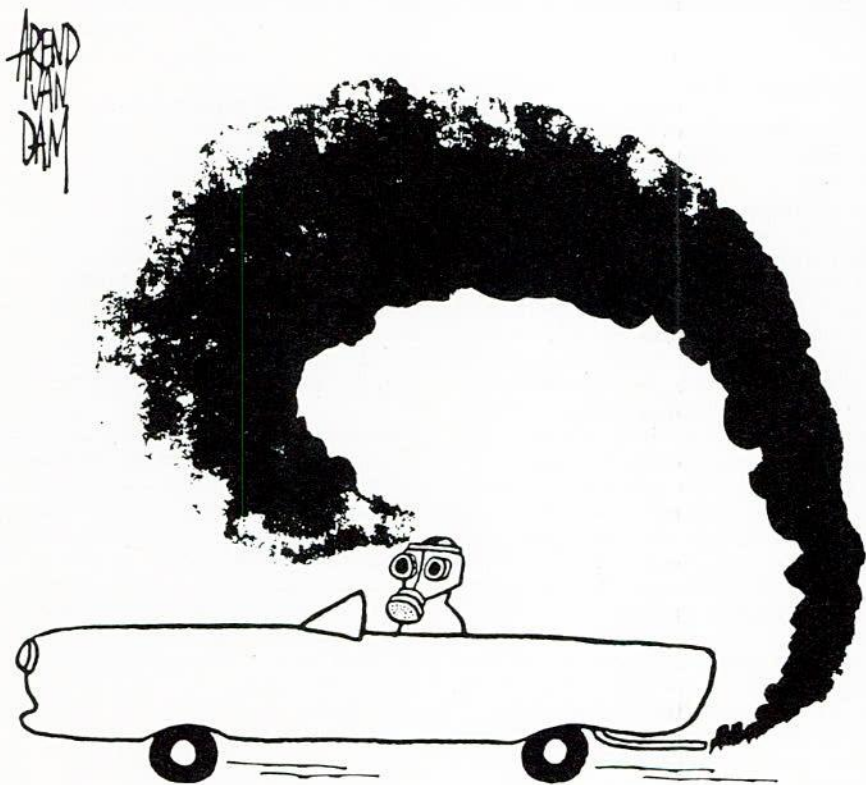
Het *Nationaal Milieubeleidsplan* en *Zorgen voor Morgen* behandelen de hele milieuproblematiek nogal abstract, hoewel het natuurlijk altijd weer interessant is om te lezen, hoeveel tonnen afval er de lucht en de grond in gaan, en hoe snel de bossen verzuren en de atmosfeer vervuult.

Leven zonder gif en *Milieusparend huishouden* zijn twee boeken van een andere aard. Ze laten namelijk zien, wat je zelf kunt doen tegen de milieuvervuiling. Dat is lastig. Want dat beneemt je de kans om te zeggen, dat er pas iets kan worden gedaan, als het overheidsbeleid zich wijzigt. Of als de industrie eindelijk eens maatregelen neemt. Dergelijke opmerkingen zijn maar al te juist en wie, zoals ik, onder de rook van het Botlekgebied woont weet, dat de industrie best wel eens zou mogen inperken.

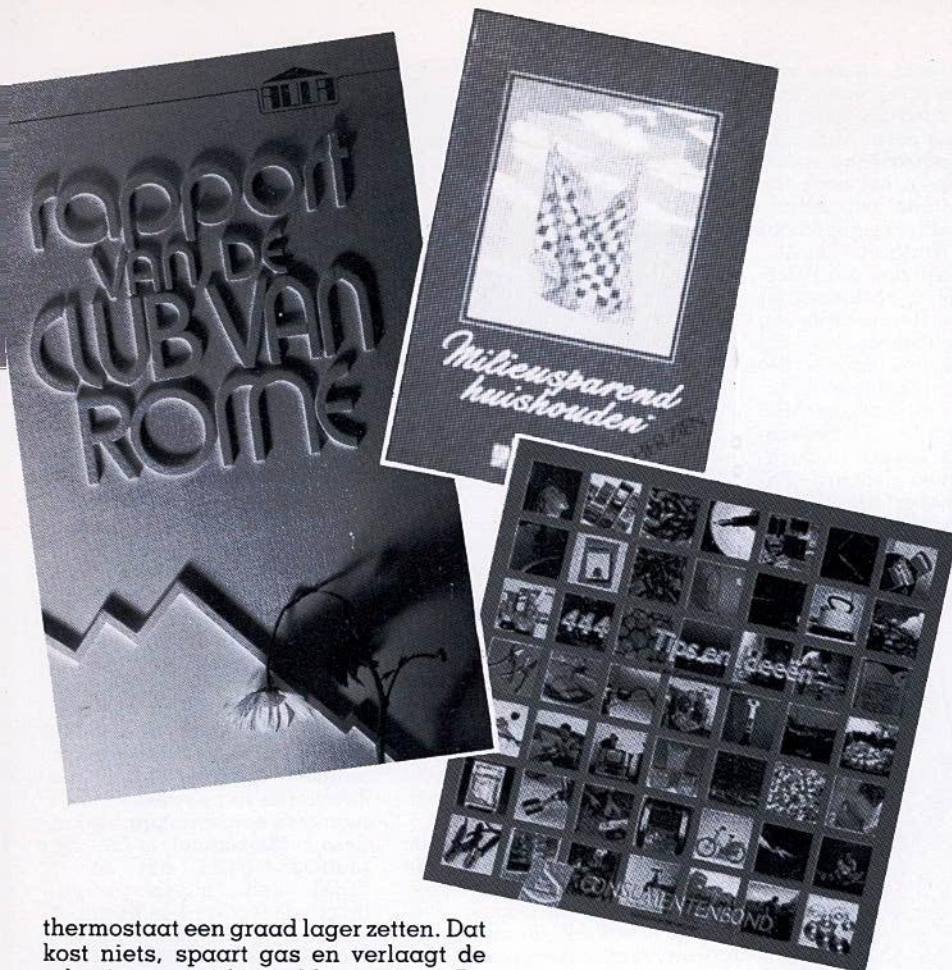
Maar wat let me om zelf ook een handje toe te steken? Niets, natuurlijk, en daarom kan het helemaal geen kwaad, om een boek als *Milieusparend huishouden* eens zelf aan te schaffen. Die f 12,50 hoeven de grootste hinderpaal niet te zijn. De Consumentenbond maakt het ons eigenlijk nog gemakkelijker. Die heeft een *Energiebespaarwijze* opgesteld. Daarin wordt aangegeven, op welke manier je energie – en dus natuurlijke hulpbronnen – kunt sparen. Zeer milieuvriendelijk. Maar diezelfde energiebespaarwijzer geeft ook aan, hoeveel je er zelf mee verdient. Is dat niet wonderschoon? Dus geen smoezen meer over industrie die eerst moet, over auto's die stinken of over een kabinet dat er niets aan doet, nee, zelf aan de slag!

Zelf doen

En wat er dan zoal te doen valt? De

thermostaat een graad lager zetten. Dat kost niets, spaart gas en verlaagt de rekening met vijftig gulden per jaar. De warmwaterboiler niet op 95° zetten, maar op 65°, dat wil ook wel helpen.

Douchen doet niemand boven de 40°, dus daar hoeft het niet voor te laten.

Het spaart wel tientallen guldens per jaar, en gas of elektriciteit. Een aardige is ook, voor mensen die met vier of meer in één pand wonen, het opstellen van een zonneboiler. Zonnewarmte wordt, zo tussen eind april en begin oktober, door een zonnecollector opgevangen en opgeslagen in een watervat van tweehonderd of meer liter. Voordeel: warm douchewater, zonder enig energiegebruik. Of, desgewenst, gratis een warm zwembad. Dat tl-lampen met een schroefdraad heel zuinig zijn, hoeft ik natuurlijk niet te vertellen. En dat oud papier naar de buurtschool, het dierenasiel of de bejaardenvereniging moet, en niet de vuilnisbak in, weet iedereen. Maar daarnaast zijn er nog tientallen, nee, honderden manieren om in en om huis zelf energie- en milieusparend bezig te zijn. En de meeste daarvan zijn zo leuk en zo effectief, dat het nog aardig is ook om er mee bezig te zijn. Wat weer niet wil zeggen, dat je, als je daar dan mee bezig bent, moet vergeten dat industrieën en gemotoriseerd individueel personenvervoer zo'n beetje de grootste vervuilers zijn. En dat ook daar nodig iets aan gedaan moet worden.

Jan Stoof

Milieusparend huishouden, f 12,50; Nationaal Milieubeleidsplan, f 49,50; Zorgen voor morgen, f 59,50; Leven zonder gif, f 26,50; Consumentengids september 1989 (met energiebespaarwijzer), f 7,20 op giro 27874 te Den Haag.

Brundtland-dag

Op 18 november a.s. wordt in het Landelijk Humanistisch Centrum in Utrecht de Brundtland-dag gehouden. Besproken zal worden het Brundtland-rapport en de gevolgen voor het beleid van de Nederlandse regering. Een onderwerp dat in feite ons allen aangaat.

Onder de titel 'Onze Gezamenlijke Toekomst' verscheen twee jaar geleden het Brundtland-rapport, dat internationaal met grote verwachtingen tegemoet gezien is. Onder leiding van de Noorse premier Brundtland hebben 21 prominente 'wijze lieden' zich gebogen over de toekomst van onze planeet. Belangrijke conclusie is dat 'het niet langer mogelijk is problemen met elkaar te isoleren of delen van onze planeet ten prooi te laten vallen aan armoede en milieu-afbraak'. Het rapport is bij de presentatie omschreven als 'een plan voor een beleid in dienst van blijvende

menselijke vooruitgang tot in de volgende eeuw'.

Redenen genoeg om twee jaar later de balans op te maken en te kijken wat er in ons land terecht is gekomen van al deze goede beleidsvoornemens.

Op 18 november zal een aantal deskundigen het onderwerp inleiden. Thijs de la Court van het onderzoeksbureau WISE zal de toelichting geven op het Brundtland-rapport. In workshops zal ingegaan worden op de effecten van het rapport op drie beleidsterreinen. Irene Dankelman van de Landbouwniversiteit Wageningen zal de balans opmaken op het milieugebied. Henk Bos, voorzitter van het Humanistisch Vredesberaad, zal ingaan op het vredes- en veiligheidsbeleid. HIVOS-directeur Jaap Dijkstra zal de gevolgen op het terrein van ontwikkelingssamenwerking belichten.

's Middags zal e.e.a. worden toegespitst op de vraag hoe we er zelf (als humanisten) tegenaan kijken. Vicevoorzitter van het Humanistisch Verbond Arie den Broeder zal de dag afsluiten.

De Brundtland-dag duurt van 10.30 tot 16.00 uur en wordt georganiseerd door HIVOS (het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking) en het Humanistisch Vredesberaad. Belangstellenden kunnen zich melden bij HIVOS, tel. 070-(3)636907 en krijgen dan informatie toegestuurd.

Brochure 'Op Kamers'

De federatie LOBH, LOS en NVH heeft de zevende gewijzigde druk van de brochure 'Op Kamers' uitgebracht. Het is weer een handzaam boekje geworden waarin alle noodzakelijke informatie voor kamerzoekers en kamerbewoners bij elkaar is gezet. Ook voor de verhuurders van kamers geeft de brochure belangrijke informatie. In de brochure worden onder meer de volgende vragen beantwoord:

- hoe en waar zoek je naar een goede kamer
- wat mag zo'n kamer kosten
- wat zijn je rechten en plichten
- wat staat er in een goed huurcontract
- wat kun je doen tegen te hoge huren en sleuteltgeld
- waar kun je terecht voor advies en bemiddeling
- wat zijn de regels rond het onderhoud van je kamer.

De huurprijsgegevens in de brochure zijn aangepast aan de situatie per 1 juli 1989. 'Op Kamers' wordt dit jaar uitgegeven in samenwerking met het ministerie van VROM. Het ministerie geeft haar eigen brochure 'Huur en verhuur van kamers' dit jaar dan ook niet uit. De brochure is te bestellen door f 2,50 over te maken op giro 3067398 ten name van LOBH-informatie Amsterdam onder vermelding van 'Op Kamers'.

Solozeiler

Bernhard Moitessier behoort tot de 'oude' groep solozeilers: vastgebonden van de zee, die zeezeilen als levenswijze en -doel zoeken en soms vinden. Hun onafhankelijkheid van het land en zijn bewoners wordt benadrukt, doordat zij niet of nauwelijks worden gesponsord. Iets wat tegenwoordig bij het solozeilen of bij zeilraces meer regel dan uitzondering is.

Bernhard Moitessier is naast een voortreffelijk zeiler een geboren schrijver. Geen verteller in de trant van Joshua Slocum of Richard H. Dana, die hun reisverhalen weergeven vanuit een waarnemerspositie. Moitessier probeert in 'De Lange Route' de lezer deelgenoot te maken van zijn zeiltocht, maar ook van de veranderingen, die deze reis bij hem heeft teweeggebracht. Het is ook Zijn Lange Route, een herbezinning van zijn leven. Het verleden in Indo-China, zijn huwelijk in Frankrijk en het heden van de reis vinden uiteindelijk hun plaats in de beslissing niet terug te gaan naar Plymouth en de wedstrijd te winnen, maar verder te gaan, weer de halve wereld rond om Zijn Waarheid te zoeken en te vinden in Tahiti.

'De Lange Route' is de weergave van dit veranderingsproces bij de schrijver, verteld in de liefde voor zijn boot 'Joshua', de zee en wat daarin en boven leeft. In het aanhangsel gaat de schrijver in op de technische aspecten van deze reis met veel praktische en soms simpele oplossingen voor problemen, die een solozeiler kan tegenkomen.

De vertaling is goed en deze nieuwe druk is goed verzorgd. Storend zijn de fouten op blz. 23 en 29 over een daggemiddelde van 900 mijl en de afstand tot Trinidad van 250.000 mijl!

Bernhard Moitessier: De Lange Route. Hollandia, Baarn 1989. 288 blz., geïll. f 34,50. (HK)

Palestijn in Israel

Via de televisie konden we het laatste jaar zien hoe het Israëlische leger probeerde de Palestijnse opstand in de bezette gebieden neer te slaan. Vrij wei-

nig kregen we echter te zien over het dagelijkse leven van Palestijnen in hun land dat wordt bezet door de Israël's. Joram Binoer, een Israëlische journalist, geeft daarvan in het boek 'Ik, mijn eigen vijand' een indrukwekkend beeld. Vergelijkbaar met Günther Wallraff's 'Ik, Ali', vermomt Binoer zich als Palestijn en probeert er op die manier achter te komen hoe het voor een Palestijn is te moeten leven onder het juk van een bezetter. Het werd hem pijnlijk duidelijk dat Palestijnen in tal van opzichten behandeld worden als tweedetrangs burgers. Levend in vluchtelingen-kampen moeten de Palestijnen voor zeer lage lonen in Israël werken, waarbij ze voortdurend blootgesteld worden aan de terreur van het Israëlische leger en de openlijke discrimina-

tie van Israël's. Dit is des te cynischer, omdat dit alles plaatsvindt in het voormalige Palestina, het land van de Palestijnen. De gebeurtenissen die Binoer beschrijft, blijken hemzelf, iemand die is opgegroeid in Israël, te shockeren. Zijn indrukwekkende relaas is des te schokkender voor een Nederlandse lezer.

Joram Binoer: Ik, mijn eigen vijand. Het Wereldvenster/Novib, Houten 1989. 210 blz., geïll. f 24,90. (WV)

Atlas Europese Talen

Waar komen de Europese talen vandaan? Was er een gemeenschappelijke oertaal? In hoeverre zijn de Europese talen familie van elkaar? Is het Nederlands een dialect van het Duits, zoals veel Duitsers denken? Dient het Fries als een aparte taal beschouwd te worden?

Op al deze en nog veel meer vragen geeft 'Atlas van de Europese Talen' onder redactie van Victor Stevenson een duidelijk antwoord. Het gaat in op de geschiedenis en de ontwikkeling van de verschillende leden van de taalfamilie, de onderlinge verwantschap, hun groei en hun verval. De tekst is verlevendigd met veel voorbeelden van woorden die in meer talen voorkomen of sterke verwantschap tonen. Het geheel is rijk geïllustreerd met foto's en kaarten die de verschillende taalgebieden heel

overzichtelijk aangeven. Kortom, een boek voor iedereen met belangstelling voor woorden en hun oorsprong.

Victor Stevenson (red.) Atlas van de Europese Talen. Het Spectrum, Utrecht 1989 (Tweede druk). 224 blz., geïll. f 29,90 (KH)

Bloedgang

Vorig jaar verscheen in Amerika de debuutroman 'Velocity' van Kristin McCloy (1962 San Francisco) en dit jaar kwam bij De Prom een vertaling uit onder de titel 'Bloedgang'. Het is het verhaal van Ellie, een jonge studente uit New York, die tijdens de zomervakantie terugkeert naar haar geboortedorp om een tijd bij haar vader (politiecommissaris) te zijn na het overlijden van haar moeder. Vader en (enig) kind weten geen raad met hun verdriet, voelen zich beiden eenzaam en het contact verloopt moeizaam. Ellie gaat werken als serveerster in een wegrestaurant.

Zonder al te veel schuldgevoel naar haar vriendje Dec in New York raakt ze totaal verslingerd aan de halfbloed Indiaan Jesse, een Hell's Angel. Diens levenswandel en duistere bron van inkomsten staan uiteraard haaks op die van Ellie's vader, voor wie ze deze relatie dan ook verborgen houdt. Wanneer Dec haar onverwacht komt opzoeken (en goed valt bij pa) wordt 't er niet makkelijker op. En nog minder als ze achter de geheimzinnig verdwenen Jesse aangaat. Niettemin komt alles wel goed vóór Ellie door pa op het vliegtuig naar New York wordt gezet.

De titel 'Bloedgang' is een vondst en dat de filmrechten al zijn verkocht is niet verwonderlijk voor een verhaal dat het moet hebben van de sensuele relatie tussen Ellie en haar motor- duivel. Maar kwa inhoud en literaire vorm kan dit debuut niet tippen aan Louise Erdrich's debuut (op gelijke leeftijd) 'Liefdes- medicijn', waarmee de uitgever een vergelijking meende te kunnen trekken.

Kristin McCloy: Bloedgang. De Prom, Baarn 1989, 231 blz., f 32,50. (FS)

Canada in de lift

De laatste jaren groeit het aantal Nederlandse vertalingen van literatuur uit Canada, eerst vooral Engels-, maar nu ook Franstalige romans en verhalen. Naast enkele andere uitgeverijen is het vooral Van Gennep die met zo'n tiental uitgaven een aardige aanzet levert voor een 'Canadese bibliotheek'. Als jongste aanwinst kwam daar onlangs bij 'Een winter in het leven van Emmanuel' van Marie-Claire Blais. Een korte, indrukwekkende roman over een straatarm en kinderrijk (Emmanuel is de 16e) plattelandsgezin met aan 't hoofd een allesbestierende grootmoeder. Verdere hoofdpersonen zijn de broertjes Magere Jan, Nummer Zeven en Appeltje en de dochter Héloïse, die té vroom blijkt in het klooster en die haar roeping tot dienen en

lijden tenslotte in een bordeel gaat uitoefenen. De poëtisch aangelegde Magere Jan - vanwege z'n tbc naar het seminarie gestuurd - is de voornaamste kroniker van de familiegebeurtenissen.

'Daar zaten ze, op hun bank, midden op de speelplaats. Mijnheer pastoor met zijn brevier. Grootmoeder Antoinette heel vroom met haar rozenkrans. En een beetje opzij, in het maanlicht, zat Héloïse in extase, haar armen in kruisvorm uitgestrekt. Haar jurk stond wat open en liet een blanke borst zien die een beetje omhoog was geheven. Verderop zag hij zijn moeder, die zachtjes stond te huilen, met haar gezicht tussen haar handen.'

Deze vierde roman van Marie-Claire Blais (Québec 1939) verscheen in 1965 en veroorzaakte toen veel opschudding door de satirische beschrijvingen van de RK-kerk en haar dienaren.

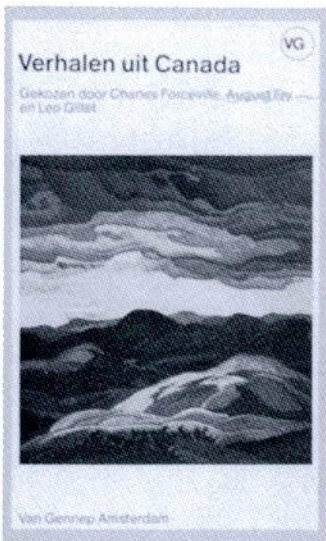

Sindsdien heeft Blais een omvangrijk oeuvre voortgebracht en talloze literaire prijzen ontvangen. Terecht lijkt me, want van deze roman, geschreven met veel humor en mededogen, straalt de grote klasse af!

Marie-Claire Blais: Een winter in het leven van Emmanuel. Van Gennep, Amsterdam 1989. 122 blz., f 27,50. (FS)

Canada (2)

Even eerder deze zomer kwam Van Gennep met de dikke bundel **'Verhalen uit Canada'**, met maar liefst 21 verhalen van evenzoveel verschillende auteurs. Van nog niet de helft verscheen eerder werk in Nederlandse vertaling. Onder die 21 auteurs zijn 9 vrouwen en dat – zo merken de samenstellers van de bundel (3 mannen) in hun nawoord op – "heeft niets met positieve discriminatie te maken. Het is nu eenmaal zo dat het percentage goede vrouwelijke schrijvers in Canada erg hoog is." Dat nawoord (16 blz.) verschaft trouwens verhelderende achtergrondinformatie over de Engels- en Franstalige Canadese literatuur en had van mij best nog wat uitvoeriger mogen zijn, ook in de biografische gegevens van een aantal auteurs. In dit korte bestek gaan citeren, samenvatten of navertellen is onmogelijk, dus beperk ik mij tot een paar simpele conclusies. Er staat, met alle verscheidenheid uiteraard, niet één verhaal in de bundel dat me niet boeide. De

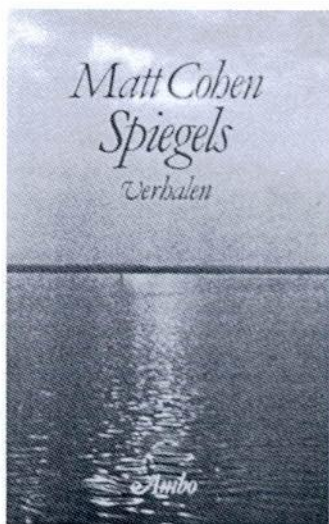
'mooiste', weer om verschillende redenen, vond ik die van Margaret Lawrence, Alice Munro, Matt Cohen, Guy Vanderhaeghe en Audrey Thomas. En topper was voor mij 'De satellieten' van Gabrielle Roy (1909-83), het indringende en ontroerende verhaal over het stervensproces van een Eskimo-vrouw, die eerst nog – door toedoen van een dominee – de cultuurschok moet meemaken van haar verplaatsing van iglo naar modern ziekenhuis en weer terug. Kortom, warm aanbevolen deze bundel, die doet verlangen naar ander werk van een aantal hier opgenomen auteurs.

Verhalen uit Canada, gekozen

door Charles Forceville, August Fry en Leo Gillet. Van Gennep, Amsterdam 1989. 326 blz., f 44,50. (FS)

Canada (3)

In het favorietenrijtje hierboven werd hij al genoemd: Matt Cohen. Van deze auteur – die in 1942 in Kingston, Ontario werd geboren en studeerde aan de universiteit van Toronto – verscheen kort geleden bij Ambo de verhalenbundel **'Spiegels'**. Eerder publiceerde Ambo van hem de romans **'De Spaanse dokter'** (1987) en **'Nadine'** (1988). In **'Spiegels'** zijn 9, onderling zeer verschillende, verhalen gebundeld. Het titelverhaal gaat over de wisselende verwerking door de drie hoofdpersonen – Jonathan, zijn vrouw Carolyn en zijn beste vriend Michael – van hun driehoeksverhouding. In **'De groeten aan Londen'** reist Janis alleen op vakantie door Egypte. Kort voor haar terugkeer naar Engeland wordt ze in een hotel in Cairo reddeloos verliefd op de Amerikaanse 'zakenman' Mark, die haar zo vurig verbeide avontuurlijk verandert in een nachtmerrie. **'De knekelvelden'** is een science-fictionachtig verhaal over een planeet die wordt vernietigd door een paar goedbedoelende wetenschappers. In het tragi-komische **'Rasseherinneringen'** vertelt Cohen de soms turbulente en bizarre geschiedenis van een Russisch joodse immigrantenfamilie. En in **'De romanticus'** volgen we de ironi-

sche biecht van een dokter, wrang en schokkend. De korte, krachtige stijl, de verscheidenheid aan thema's, de mengeling van humor en tragiek garanderen leesgenot bij Cohen.

Matt Cohen: Spiegels. Ambo, Baarn 1989. 190 blz., f 25,-. (FS)

Karen Heij
Hemmie Kruse
Frank Spoelstra
Wessel Visser

Raadslieden – waar en wie

Bureau

Harderwijk
't Harde
Oirschot
't Harde
Nunspeet
Rotterdam
Arnhem
Utrecht
Steenwijk
Seedorf (BRD)
Den Helder
Seedorf (BRD)
Den Helder
Steenwijk
Breda
Den Helder
Oirschot
Stolzenau (BRD)
Hohne (BRD)
Schaarsbergen
Amersfoort
Blomberg (BRD)
Assen
Nijmegen
Amsterdam
Vught
Breda

Hoofdraadsman
Stafradsman
Coornherthuis
(vormingswerkster)
(raadsman/directeur)
(raadsman)
(vormingswerkster)

Naam

R. O. (Ronald) Battes
L. J. H. (Lex) Beekers
I. L. (Irma) Beijer
J. (Jacques) v. d. Blink
J. (Jan) den Boer
K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer
E. Y. (Ellen) Bremer
M. (Metske) Dekkinga
A. B. (Adri) van Deurzen
J. (Jan) Duijnhouwer
J. J. H. (Hans) Floris
R. P. (Rob) Geene
J. J. (Jaap) Geuze
W. H. (Wim) Heij
C. H. (Kees) v. d. Hilst
C. C. (Tineke) Hundling
S. P. J. (Stef) Kessels
F. G. (Frits) v. d. Kolk
B. J. T. (Ben) v. d. Linden
J. J. (Joan) Merens
B. M. (Beernoud) Moojen
J. G. J. (Jan) Nauts
W. (Wim) Reinders
P. W. M. (Peter) Samwel
H. (Hans) Schonk
G. (Gerard) Snels
J. W. F. (Jan) Sulman

K. S. (Kees) Roza
F. (Frank) Spoelstra

C. (Carine) van Hinte
A. H. T. (Ad) Hornis
J. (Joop) Flokstra
M. (Marijke) v. d. Stigchel

Telefoon kantoor

03410-23911, tst. 2532
05255-2727, tst. 2087
040-352913
05255-2727, tst. 2087
05771-341, tst. 2492, b.g.g. 2498
010-4539911, tst. 341 of 381
085-457311, tst. 2123
030-910266, tst. 243
05210-15422, tst. 2643
09-4942814011, tst. 348
02230-57154 of 52089
09-4942814011, tst. 348
02230-52089 of 52405
05210-15422, tst. 2643
076-273341
02230-52089 of 52405
040-352913
09-4957613051, tst. 290
09-4950518021, tst. 480
085-532774
033-638622, tst. 4221
09-4952357600, tst. 259
05920-58499
080-276154
020-5865506 of 02230-52089
073-128777, tst. 2164
076-273341

03404-14436
03404-14436

03404-14060
03404-14060
03404-14060
03404-14060

Telefoon huis

03417-56628
038-212656
013-556060
055-415846
030-945306
03480-14787
08308-1867
033-803142
05220-62273
09-494284647
04132-66346
09-4942812470
075-703705
05210-13657
013-676578
02991-3525
04760-74188
09-495761687
09-4950541631
085-458917
035-234907
09-4952356621
05921-41499
–
075-178421
080-240900
076-872688

020-323785
05709-2575

–
030-937808
079-513802
–

ALS HET ZO DOORGAAT
STAAN WE NOG EENS MET
EEN **RUS** TE
BILJARTEN!

W. G.
G. H. A. N. Y.